NEMZETI NŐNEVELÉS.

XI. ÉVFOLYAM. 1890. JUNIUS. VI. FÜZET.

NÉHÁNY SZÓ A NŐI RAJZTANULÁS ÉS RAJZTANÍTÁS KÖRÉBŐL.

Nem rég az a hír járta be lapjainkat, hogy nyilvános rajzoktatásunk terén nagyobb reformmozgalomnak állunk küszöbén.

Ez a hír a szakkörökben bizonyos meglepetést szült. Mert tanügyeink szervezetének nincs az a félreeső kis köre, a mely a reform-harang megcsendülésére némi izgalmat nem érez, s azonnal kész ne volna a jámbor óhajtások egész rajá bocsátani szárnyra.

Titkon ápolt vagy nyiltan hangoztatott, régi, jogosult óhajtások mind, melyek legnagyobb része azonban, fájdalom, csak újabb anyagi áldozatok árán valósíthatók meg, s így a helyzet kényszerűségénél fogva nagyrészt arra kárhoztatvák, hogy még tovább, ki tudja meddig aludják az igazak álmát.

Hogyne volnának a rajzoktatási érdekek képviselőinek is ilynemű fájdalmas óhajtásai! Hogy csak egy-kettőt említsünk: ott epeszt bennünket regóta a rajztanításnak kötelező befogadása a gymnasiumok felső osztályaiba; különösen vidéken: a jobbnemű mintakészletek s a rajztermek illőbb felszerelésének időszerű követelményei; a rajztanárok külső helyzetének emelése, továbbá a szakszerű felügyelet országos szervezésének nagyfontosságu kérdése stb.

Legkevésbbé sürgősnek látszik mindezek között az érvényben levő rajzoktatási tanterveknek módosítása. Ezeket tanügyi kormányunk, a közoktatási tanács javaslatára, nehány évvel ezelőtt revisió alá vétetvén, legalább a középiskolákra nézve részletesen megállapította, s e modernizált tantervek keretében a szakszerűen képzett tanárok ma már bő alkalmat találnak arra, hogy czéltudatos buzgalmukat a közművelődés javára érvényesítsék.

Nem is a fennálló rajzoktatási rendszer módosítására vonat-

koznak tehát a fentebb említett reform-hirek, nem is messzebb menő reformokra általában. A miniszter szükségét látta annak, *hogy a rajztanárok és rajztanítók képzésének és képesítésének egyes függő kérdései bizottsági megállapodás alapján rendeztessenek.* Így szólott a hivatalos meghívás amaz enquête-re, mely még tavaly, közvetlenül a nagy szünidők előtt, az államtitkár elnöklete alatt, s több jeles tanférfiú résztvétele mellett az orsz. mintarajziskola tanépületében összeült s főleg a rajztanárvizsgálati új szabályzatokra irányult programmját megállapította. A tulajdonképeni szakkérdéseket azóta több albizottságban vitatták meg és hozták tisztába, s a munkálat ma már elkészülvén, legközelebb újból az enquête-bizottság teljes üléseiben fog végig tárgyaltatni, hogy azután a miniszter úr jóváhagyása alá terjesztetvén, kötelező határozat alakját ölthesse.

Az orsz. mintarajziskolának és rajztanárképzőnek tanári kara mint a czélba vett intézkedések által első sorban érdekelt testület, örömmel fogadta a miniszter úrnak kezdeményét. Egy, ezen alkalomból készített s a tanácskozmány első ülésében felolvasott emlékiratában, e tanári testület, közel 20 évi tapasztalatai alapján, nehány iránypontot jelölt meg, a melyből kiindulva, nyilvános rajzoktatásunk ügyét nem ugyan új alapra fektetni, — a minek szüksége fenn nem forog, — hanem üdvös irányban továbbfejleszteni lehetséges és kivánatos volna.

Rövid párhuzamot vonva a külföldi, e téren észlelhető mozgalmak és hazai szakiskolánk törekvései között, az emlékirat csak futólag érinti, hogy itt a rajztanításra hivatott ifjúság szakszerű kimívelése a szükséges ismeretek tág körére kiterjeszkedő gonddal folyik most is, és hogy a nálunk érvényben levő vizsgálati rendszer teljes biztosítékot nyújt a kipuhatolandó képesség és szakértelem fokának pontos megállapítása iránt.

Az emlékirat 10-dik lapján pedig folytatólag ezeket olvassuk:

«Tehát inkább csak a képesítő vizsgálat bizonyos tekintetben túlszigorú követelményeinek és terhes előfeltételeinek méltányosabb megállapítása volna megfontolandó, és — tanügyi viszonyaink és nemzeti életforgalmunk folytonos fejlődése tekintetéből megoldást igényel az a további kérdés, vajjon nem volna-e már idején a rajztanítói hivatásra előkészítő szakképzést a *mindkét nembeli ifjúság* szélesebb köreire kiterjeszteni?

«Nevezetesen a *nőkre* általában és az *ipar* különböző ágaira készülő fiatalság oly tagjaira, kik kellő kimívelés föltétele mellett az iparos rajzolás tanítására is hivatást mutatnak.

«Tény az, hogy az utóbbi évek alatt a mintarajziskola női osztályán rendszerint két annyi nőnövendék jelentkezett a fölvételre, mint a mennyit a tanépület szűk méretei miatt befogadni lehetett.

«E nőnövendékek nagyobb része nem mint műkedvelő kivánt belépni, (csupán érdekes kedvtelésnek tekintvén a művészeti tanulmányokat), hanem azon komolyabb szándékkal, hogy a rendes tanfolyamokat végig járva s annak idején a szabályszerű képesítő vizsgálatnak magát alávetvén, nyilvános iskoláknál való alkalmaztatásra feljogosító rajztanítónői oklevelet szerezzen.

«Ez az áramlat évről-évre nő, és semmi elfogadható ok nem szól ellene, hogy az iskola e mozgalomban nyilvánuló szükségletet lehetőleg kielégíteni törekedjék.

«Vannak nyilvános leányiskoláink; és teljesen jogosultnak kell elismernünk az arra való fiatal nőknek azon igényét, hogy ily iskoláknál alkalmazandó rajztanítónőkké magukat kiképezhessék.

«Szakiskolánk e feladattal mindeddig és több oknál fogva csak mintegy kisérletképen foglalkozott.

«Az iskolának 1871-ből való alapszabályai ugyanis csak egy pontban tesznek a nő tanítványokról, említést; egész általánosságban csupán annyit jegyezve meg róluk: hogy *az oktatásban, míg a helyiség engedi, nők is részt vehetnek.*

«Szakiskolánk szervezete most már e részben is kiegészítést igényel. Tekintettel kell lennünk a mind nagyobb számban jelentkező nőtanítványokra és tervszerű kiképeztetésük végett külön programmot készítenünk, melyben úgy az oktatás menete, mint a befogadás föltételei s a rajztanítónői képesítő vizsgálatnak a viszonyokhoz mért igényei részletes pontozatokban szabályozva legyenek.»

Ime a tervezett rajzoktatásügyi reformoknak egyik lényegesebb pontja, melyre épen a mintarajziskolai tanártestület irányozta a közoktatásügyi kormány figyelmét. De korántsem úgy, mintha e kezdeményben a multban elkövetett mulasztásainak vallomása foglaltatnék. Hiszen ugyanezen intézetből nem egy jóravaló rajztanítónő került ki már eddig, a ki hivatását a gyakorlat terén is becsülettel betölti. A leányok művészeti oktatása ott hasonló komolysággal folyt, mint a rajztanár-jelölt finövendékeké, csakhogy inkább egyéni szempontokhoz simuló programmal, de nem tervtelenül. A képesítő vizsgálatok körül pedig csak a legszigorúbb méltányosság korlátai között nyilvánult a nőtanulókkal szemben az az elnéző udvariasság és előzékenység, mely a nőket az életben általában és feltétlenül megilleti. S azért az intézet által eddig képesített rajztanítónők oklevelei — egy szellemes tanfelügyelőnk

megjegyzése szerint — *al pari* állanak, azaz *árfolyamuk a névértékkel egyenlő.*

Mindazonáltal kivánatosnak mutatkozik leányaink képzőművészeti nyilvános tanulmányainak, valamint rajztanitónőkké való szakszerű kiképeztetésük módjának s az avval összefüggő képesítés ügyének szabatosabb körülirása és megállapítása. Társadalmi és tanügyi érdekek forognak itt szóban. Ki ne tudná, hogy abban a mozgalomban, mely a nőket mai nap mind nagyobb számban a tanítás terére, vagy a többé-kevésbbé nekik való tudományok és művészetek körébe vonzza, ama függetlenségi vagy inkább egyenjogosítási háborúnak, a létért való küzdelemnek egy nemét, egyik alakzatát kell fölismernünk.

Fattyúhajtásaiban ez a harczias szellem, mint szomorú jele az időknek, igaz, visszatetszést szülhet a férfiaknál, excentrikus vajudásaiban talán mosolyra is gerjeszt. De elérhető komoly czélokra irányult törekvéseiben rokonszenvünket birja és tiszteletet parancsol. Forrásai a női önérzet s a fennálló létviszonyoknak sok tekintetben bántó és fájdalmas bonyodalma, akárhányszor pedig a lappangó erőnek és tehetségnek, az önálló nemesebb hivatásnak nyilvánulása. Méltó eszménykép helyett ugyan a nők is néha lidérczfény után törik magukat, mely tévútra vezeti, csak úgy, mint a férfiakat. Megesik, hogy ábrándos czéljaik elérésére nagyon is biznak a sors lovagiasságában, mely a szellemi fejlődés kérlelhetlen törvényei alól számukra kivételt tegyen. Mindazonáltal tudjuk, hogy nem mindennapi tervei valósitásában a nő sokszor nagyobb akaraterőt és szivósabb kitartást tanusit, mint a minőt az úrhatnám férfivilág hasonló viszonyok között kifejteni képes.

Régi igazságok ugyebár ; de nem is ilyenekkel, mint újdonatúj lélektani érvekkel indokolja, sem a közoktatásügyi kormány, sem a «függő kérdések» eligazítására egybehivott szakértekezlet azon változtatásokat, melyeket a mintarajziskola szervezetében — «quieta quasi movendo» — a nőknek a rajzolásban való alaposabb kiképeztetése érdekében tervez. A reformeszme, ha úgy akarjuk nevezni, régibb keletű ; életbeléptetése, megvalósitása azonban kedvező, bár inkább külső körülménynek köszönhető. Annak a körülménynek,

hogy az orsz. mintarajziskolának szobrászati szakosztálya ez év elején az epreskertben emelt új épületbe költözhetett. Ez által az anyaépületben megüresedett nehány tantermet a női osztálynak lehetett átengedni, mely osztály azonban majd csak akkor lesz czéljához méltó és alkalmas módon elhelyezve, ha a mintarajziskolának tartaléktelke az Izabella-utczában, a törzsiskola szükséges kiegészítése gyanánt, teljesen kiépül.

Azok lesznek az igazi reformok, melyeket akkor, e várva várt időpontban, nem annyira az intézeti oktatás programmját illetve, hanem a sikeres művészeti oktatás alapfeltételeinek megvalósításával fogunk végrehajthatni.

Tiszta világítású nehány új műteremben, melynek az intézet ez idő szerint még hiányát érzi; hol az æsthetika törvényeinek s a művészeti gyakorlat állandó és alapvető szabályainak ad oculos való demonstracziójára a fizikai lehetőség is megadva lesz.

Ilynemű nehézségekkel küzdött az orsz. mintarajziskola mindidáig, ilyenek csorbítják a falai között elérhető taneredményt ma is, daczára annak, hogy saját czéljaira épült palotaszerű háza van; de melynek fekvése, és a környező háztömegektől visszaverődő fény a művészeti látás és alakító munkálkodás sarkigényeinek csak hiányosan felel meg. A visszás helyzet régen hangoztatott orvoslási módjának csupán pénzügyi tekintetek állanak útjában. S ha ezek is el lesznek hárítva, a megváltozott helyzet előnyeiben az intézet női osztálya is fog részesülni, főleg azáltal, hogy a tágabb körű képzőművészeti tanulmányok azontúl rátermett magyar leányaink nagyobb számára nézve lesznek hozzáférhetők, mint voltak eddigelé: mindenekelőtt olyanok számára, kik a rajzművészet terén szerzett ismereteik és képességök érvényesítésére akár magánoktatás útján, akár a rajznak nyilvános leányiskolákon való tanítására vállalkoznak.

Azt kérdhetnők, hogy közművelődési szempontból a képzőművészeti szakkészültség ilynemű gyarapodásából jövőre mi jót várhatunk? — Talán bizony nemzeti művészetünk gyorsabb föllendülését, azon termékenyítő elemek befolyásával, melyek a képzeletdúsabb női lelkület kiválóbb sajátságai? Korántsem. Legalább

nem közvetlenül, s nem mától holnapra. Vagy fejezzük ki udvariasabb alakban: Igenis, várjuk, de inkább csak indirect úton és huzamosabb idő lefolyása alatt. A képzőművészetek történelme és statisztikája kissé lehütik e részben táplálható vérmesebb reményeinket. Szemügyre véve a «*nőt a művészetben*» — azt a thémát, melyről a mienknél sokkal mulatságosabb tárczacsevegéseket lehetne, de szoktak is írni — úgy találják, hogy «a nő nem annyira feltaláló mint utánzó, hogy teremtő ereje aránylag gyönge, és hogy a tudomány (művészet) nem ismert határaira kimenni fél». Tehát nagy concepcziókra kevésbbé alkalmas és magával ragadó új irányok kijelölésére nincs hivatása. A nőknek ez a hiánya ugyan aligha fog végzetessé válni a mi zsenge művészetünkre nézve, mely immár a maga útján is magától halad. De szaporán termő új tehetségek helyett, vagy inkább mellett, nekünk ma már inkább *műértő közönségre* van szükségünk, mely a művészet termékeiben tettetés nélkül, őszintén tudjon gyönyörködni. Ez volna leghivatottabb ellenőre, fegyelmezője, de egyúttal támasza is a jó tehetségek folyton gyarapodó száma által élesztett és táplált művészeti termelésnek.

Ily közönséget teremteni, nevelni nem könnyű, nem egyhamar, nem egy-két ember által teljesíthető feladat, de missiónak szép és sikeréhez hozzájárulni a legszebbek egyike. Nagy és hálás dolgot mívelünk tehát, ha a rajzoktatásnak mélyebb alapra fektetése és szélesebb körű, behatóbb tanítása által leányaink lelkébe oltjuk a művészet szeretetével együtt a biráló képességet is, mint a szép művekben való gyönyörködésük szakszerűen nevelt szabályozóját és terjesztőjét.

Mert «*ha a férfit oktatjuk, csak egy embert oktatunk, de ha a nő szellemét gazdagítjuk, egyszersmind környezetét is míveljük: központi fényt gyujtunk, melynek sugárzása kiterjed a családi körről, a nemzeti nagy családra*».

Ezt a szép és igaz mondást *Felméri Lajosnak* «*A nevelés-tudomány kézikönyve*» című új művében találjuk. Meleg szívből, tárgyszeretettel írt könyv ez, méltó arra, hogy olvasóközönségünk is melegen fogadja. Ügyfeles érdeklődésből pedig kivánatosnak tartom, hogy a többiek között különösen az *aesthetikai érzés nevelésé-*

ről szóló fejezete minálunk mentül teljesebb méltánylásban részesüljön és tartós visszhangot ébreszszen

A nőnevelés terén ő is kiváló fontosságot tulajdonít a rajzolásnak «mint az egyoldalú zenei nevelés legtermészetesebb ellenszerének». A rajzolást általában a legérdekesebb és leghasznosabb æsthetikai tanulmányok közé sorolja. «Míveli — úgymond — az összes szellemi tehetségeket: az észrevevést és figyelmet a megfigyelés gondossága és pontossága által, mely a minták utánzásánál okvetlenül szükséges; míveli az emlékezetet és reflexiót, midőn egy korábban vázolt vagy tanult tárgyat emlékezetből ábrázol; továbbá az összehasonlítást és ítéletet, midőn más-más méretű mintákat, vagy távlatban levő természetes tárgyakat másol, továbbá a képzeletet és feltaláló képességet, midőn adott tárgyat módosít vagy hozzá ad valamit; végül míveli az ízlést, azoknak az alakoknak, arányoknak és méreteknek szemügyre vételével, melyek a szépséget és kecset alkotják».

Szerző aztán a rajzolásnak fontos szerepét fejtegeti a mesterségekben és tudományokban.

«Mindenütt segítségére van a kéznek és szemnek, úgymond, s kivált az utóbbit ruházza fel éles látással és ítélőképességgel.

«A rajz és a képírás szintúgy szólnak a lélekhez, mint a szemhez; eszméket fejeznek ki és közölnek; leírnak és elbeszélnek élményeket. — A rajz és a képírás nagy mesterei gondolatokat és érzelmeket ébresztenek bennünk, szintúgy mint a nagy írók és szónokok.

«A rajz költi fel a gyermekben leghamarabb és legbiztosabban az érzéket a *természeti és művészeti* szép iránt. Az, a ki rajzolni tud, nemcsak a nagy műalkotásokat tudja biztosan olvasni, hanem az irodalmi művek leíró és elbeszélő részét is inkább tudja élvezni mint mások, mert gyakorlott képzelete plastikailag állítja lelki szeme elé azokat az alakokat és képzeteket, melyek akárhányszor csak elmosódó árnyékképekként vonulnak át a nem gyakorlott képzeletüek elméjén.

«A rajz az az *egyetemes nyelv*, melyet az emberiség minden nemzete egyképen bír olvasni.

«Minden műalak a rajz alapján készül, a gyermekjátéktól fel a székesegyházig, a kemenczétől fel a gőzmozdonyig, a farsangi álarcztól a Ráfael-féle Madonnákig.

«A mely leány vagy ifjú tehát korán tanul rajzolni, annak a látása szert tesz arra az itélő erőre, birálati képességre, mi a jó ízlés első kelléke, s melyet ma megvárunk a szép és hasznos czikkektől egyaránt (tehát a divat czikkektől is, melyek alakítására a nők művészeti érzékének fejlődése félre nem ismerhető hatást kezd gyakorolni).

«A műérzékre még sokszor felnőtt embernek is vezetés kell, mert az a művészetnek, főként pedig az eszménynek magyarázásában áll.

«A művészet nagy mesterei szintén ezt teszik velünk. Tanítanak meghallani a hangsorozatokban levő fenséges dallamot, meglátni a színek és vonalak egyvelegében a fenséges alak- és színkombinációkat, hogy azok meghatván szivünk emocziói hurozatát, velök rokonszenvezzünk, s a műremekekkel mintegy akkordba igazodjunk.»

De ne folytassuk. Szemelvénynek elég lesz ez a nehány, találó igazságokat tartalmazó mondat, a minőkben a lelkesen megirt munka bővelkedik. Elolvasására úgy érezheti magát a művészeti nevelés barátja, mint az ideálista szabadkőműves, a ki idegenek között, váratlanul tapasztalja a szellemi támogatás melegét. Magyar pedagógusaink közül tudtomra még senki sem szólalt föl a rajzoktatás szüksége mellett annyi hévvel és igaz meggyőződésből, mint *Felméri*. Neveléstani irodalmunkban mindenesetre ritka tünemény; de kevésbbé meglepő, ha tudjuk, hogy a szóban forgó mű szerzője nem olyan szobatudós, a ki csak könyvekből ismeri a világot, hanem argusszemű, világlátott tanférfiú, a ki a mivelt nyugaton huzamosabb ideig tartózkodott, különösen Franczia- és Angolországban, a ki az ott dívó nevelési rendszereket a helyszinén, közvetlen szemlélet útján tanulmányozta s így jól tudja, mily nagy becsben áll ott a művészet, s nevelési eszköz gyanánt a rajztanulás is.

Tudja, mert megfordult bennük, hogy ott ezrivel állanak fenn, és egyre szaporodnak a jól berendezett és gazdagon fölszerelt köz-

ségi rajz- és szakiskolák, melyek a kormánytól semmi vagy csak igen gyér, inkább csak erkölcsi támogatást igényelnek. Nincs az a jobbmódú angol polgári ház, melyben nemcsak a fiúk, hanem a leányok is alapos rajzoktatásban ne részesülnének; előkelőbb családokban pedig a felserdült leányok a rajzolást és festést nem ritkán tekintélyes művészeti fejlettség fokáig gyakorolják, nem kiállítási viszketegből, hanem csak nemes szórakozás gyanánt; s azért a jobbhírű művésztanárnak tiszteletdíjul egy-egy leczkéért egy sőt két guineet (12 egész 24 forint) szivesen elfizetnek.

A mi pedagógusaink átlag elég hidegen és kevéssé titkolt közönynyel nézik még a rajzolásban rejlő szellemi erjesztőt. Inkább a német tudósok példája nyomán járnak, kik tudvalevőleg maguk is fáznak a művészettől s az iskolába is csak kényszeredve, némi elvtagadás árán fogadták be a kötelező rajztanulást. S ez az egész porosz globus hűvösebb légkörén meg is érzik. Ma ugyan már ott is hangosabban szólalnak fel a művészibb életfelfogás szüksége mellett. A birodalmi kormány tetemes, bár kissé elkésett áldozatokat hoz a művészeti ismeretek és készültség szélesebb körökbe való átszivárogtatása ügyének. De a korábbi századokra terjedő mulasztásokat helyrepótolni, még egyhamar aligha fog sikerülni, legalább nem oly mérvű fejlődés arányában, a minőt Colbert óta Franczia-ország művészetében s a műipar minden nemére való termékeny kihatásában szemlélhetünk. Ezt a németek maguk is érzik; koronkint be is vallják egymásnak. A fölülkerekedő naturalismus egyik vezérközlönyében * a minap figyelemre méltó czikk jelent meg egy berlini műkiállításról, melynek porosz írója szégyenkezve panaszolja el, hogy «sehol a világon a közönség oly kevés műértelemmel nem bír, és sehol oly kevéssé nem érdeklődnek a művészet iránt, mint Berlinben.

Kissé tulhajtott irányú, bár jellemző nyilatkozat.

Tény azonban, hogy Poroszország rajzoktatás ügye régóta elég gyenge lábon áll. Sok benne a tudós theoria, de ízléstképző eredményei szegényesek.

* «Freie Bühne für modernes Leben» 1890. február havi füzete.

Mire ez igénytelen sorok napvilágot látnak, a rajztanárképzés ügyében tanácskozó miniszteri értekezlet hihetőleg már bevégezte feladatát. Az albizottság javaslatából tehát indiskrecció elkövetése nélkül közölhetjük azon megállapodások főbb pontjait (mint e folyóirat olvasó közönségére nézve érdekesebbeket), melyek a *rajztanítónői képesítő vizsgálat* ezentúli alakjára vonatkoznak.

A polgári és felsőbb leányiskolai rajztanítónői képesítő vizsgálatra oly nők lesznek bocsáthatók, a kik kellő szakkészültség mellett, előzetesen már népiskolai tanítónői oklevelet szereztek, vagy ennek megfelelő általános míveltségöket, valamely állami tanítónőképző intézetnél tett vizsgálat útján igazolták.

A rajztanítónői szakvizsgálat tárgyai gyakorlatiak és elméletiek; a vizsgálat alakja, zárt helyi és szóbeli vizsgálat.

A gyakorlati tárgyak:

a) *Alakrajzolás.* (Fej, domború mintáról, legfölebb 5 óra alatt.)

b) *Ékítmény rajzolás:*

1. domború mintáról, árnyékolva 10 óra;

2. színes ékítmény *tervezése*, a női kézimunkákra való tekintettel, 5 óra.

c) *Vízfestés* (aquarell) élő növényről, vagy csendéleti mintáról, 5 óra.

d) *Ábrázoló geometria* és ezzel kapcsolatban látszattani (perspektiva) szerkesztés: egyszerű geometriai testek orthogonális ábrázolása árnyékszerkesztéssel, s ugyanezek látszati képének előállítása, 5 óra.

e) *Szemléleti látszattan:* geometriai testek csoportozatának puszta szemlélet alapján, szabad kézzel való ábrázolása, árnyékolással, 2 óra.

f) *Szépírás:* próbaírás magyar, német és ronde írással, 1 óra.

Az elméleti tárgyak között szerepel:

g) *Az elemi geometria.* (A planimetria és stereometria ismerete bebizonyító alapon, az újabb geometriai elméletek kizárásával és különös tekintettel a szerkesztésre.)

h) *Ábrázoló geometria.* (Az egy és több képsíkon való derék-

szögű ábrázolás elvei; a szögletes testek ábrázolása, síkmetszései, áthatása, árnyékuk szerkesztése; ugyanezen feladatok megoldása a kúp, henger, gömb és forgási felületeknél a gyakorlatban előforduló egyszerű helyzetekben.)

i) *Nevelés és oktatástan*, és

j) *Műtörténelem*. (Mindkét utóbbi tárgy az orsz. mintarajziskola tantervében részletezett terjedelemben.)

Befejezésül:

k) *Módszertani próbaelőadás* a rajzoló geometria köréből.

Ezek volnának tárgyai azon állami jelleggel bíró szakvizsgálatnak, mely jövőre szükséges előföltételét képezi a rajztanítónői oklevél megszerezhetésének. Tartalma, terjedelme, alakja európai színvonalon áll, mint állott eddigelé. A javaslat készítői irányadóul a hazai viszonyokat, külön magyar közmívelődési és tanérdekeinket tartották szem előtt; bár teljes ismeretével azon egyben-másban eltérő intézkedéseknek, melyek a mívelt külföldön, azonos czéljaik megközelítése végett ez idő szerint érvényben vannak. A követelmények mértékét általában (mindig a női jelölteket értve) leszállította. Elejtette például (nem ugyan tantárgyul, hanem csak vizsgálati követelményül) az építészeti rajzolást, a boncztant és mintázást. Viszont egy-két új tárgyat vett föl a vizsgálati szabályzatba.

Nevezetesen a vízfestészetet, melynek felkarolását az időszerűség indokolja. Magától értetik, hogy az új körülményeknek megfelelőleg, a mintarajziskola tanterve is némi módosítást fog szenvedni, jobban mondva kibővítést nyerni. Mert ez a hazai szakiskolánk, külön rendeltetéséhez képest jövőre is a mindkét nembeli rajztanárok szakszerű kiképzését fogná legfontosabb feladatának ismerni.

A műkedvelő és oly nők számára, kik magasabb művészeti aspirációkkal bírnak, jövőre is fennmarad az alkalom arra, hogy mint vendéglátogató vagy rendes növendékek az orsz. mintarajziskola női osztályában, úgy mint eddig, szószerinti értelemben vett akadémiai tanulmányokat kezdjenek s ezeket vagy itt, vagy a «nők számára alakított festészeti tanfolyam» czímű, szintén állami szakiskolában folytassák. A mesteriskola, egyelőre — úgy látszik — zárva

marad a nők előtt. Ezt az intézet igazgató-tanára már eleve kikötötte volt magának s ezt a fentartást a fenforgó szükséglet s a jelen igények szempontjából igazolni lehet.

Eleget is teszünk kötelességünknek mindannyian, ha ezeket kielégíteni törekszünk.

Véglegest nem alkothatunk. Erről gondoskodva van az emberi dolgok forgandóságának állandó törvénye által.

(Budapest.) Keleti Gusztáv.

A MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM TANÍTÁSÁNAK EREDMÉNYTELENSÉGE ÉS FŐBB OKAI.

Általános a panasz, hogy ifjúságunk a stilus dolgában mily szegény, s hogy még a különben eszes ifjú is oly gyarló módon fogalmaz, hogy valóban elbámul az ember. Sem gondolat, sem stilus, sem beszédben, sem írásban. — A különböző fokú iskolák jobb sorsra méltó buzgósággal egymásban keresik a jelenség okait, minek kapcsán az egyetem üti a középiskolát, a középiskola a népiskolát. Csak oda nem ütött még eddig senki, a hol tulajdonképen a baj fészkel, t. i. az uralkodó mai rendszerre. Mert lehetnek, sőt vannak is hibái egyeseknek, *a főhiba azonban mégis a tanítás mai rendszerében rejlik.*

Miben nyilvánul a főhiba? Abban, hogy tanuló-ifjúságunk nagyobb részének *nyelvérzéke bénult, gondolatköre felette korlátolt,* a minek természetes következménye a stilisztikai ügyetlenség. S ezen szánalmas állapot megteremtésén maga az iskola munkálkodik nagy szorgalommal a tanítás minden fokán keresztül, — *mert feláldozza a lényeget a formának.*

Nézzünk végig a során!

A) *Elemi iskola.* A gyermek hat éves korában kerül az elemi iskola I. osztályába, a hol megismeri jól-rosszúl a betűket. Következik a II-ik osztály. A gyermek 7 éves. Olvasni még nem tud, s a legtöbb gyermeknek minden figyelmét még az a munka foglalja le, hogy hogyan olvaszsza össze az egyes hangokat összefüggő szóba. Hogy ennek a szónak mi az értelme, vagy hogy a fáradsággal kibetűzött szavak hogyan függnek össze egymással értelem dolgában, arra már a szegénykének figyelméből nem jut, s nem is juthat. És mégis mi történik? Alig törli le arczáról az olvasásművészete

okozta verejtéket, már kezdődik a *nyelvtan*, az alany- és állítmányvadászat, meg az az «*elemezés*»-sel járó észficzamító, lélekbontó hajsza. Még jóformán beszélni sem tud a szegény gyermek, hanem elcsacsogja gépiesen a környezetében ellesett és ráragadt szavakat, s mi már a logikai bonczolgatások bilincsét verjük lelkére. Mert mi a magyar nyelv grammatikája? A legtisztább logika; a nemzeti gondolkodás és beszédje módjának tükre, tehát a következtetések hosszú lánczolata, a melynek az a czélja, hogy öntudatra ébreszsze a szunnyadó nyelvérzéket. — De mit ébreszthet öntudatra egy 7—9 éves gyermeknél, a ki még úgyszólván nem is beszél, hanem csak szajkó módjára fecseg? — Nagy vétket követünk el, mikor azt az egészséges gyermeki elmét letérítjük természetes útjáról, mert elvonjuk tőle azt, a mi rá nézve olyan, mint a növényre az életadó napsugár. A természetben nincs ugrás, tehát nem lehet az ember életében sem. Minden kornak megvan a saját élvezete, érdeklődésének tárgya, a mit ha a maga idejében fel nem használunk, elveszett ránk nézve. A gyermekben megteremtette Isten az érző szívet, azonban értelme kimüvelését az időre bízta. S mi lázas sietségünkben parlagon hagyjuk a szívet, s összes figyelmünket az elme kiképzésére fordítjuk. Itt követjük el a főhibát. Miért nem tudjuk mi türelemmel bevárni gyermekeink fejlődését? Miért törekszünk megfosztani a virágot himporától, gyermekeinket a gyermekkor élvezeteitől? Miért kergetjük bele szegénykéket oly lázas sietséggel az élet komolyságába? Hiszen a természet rendjét követve is elérhetjük czélunkat, sőt helyes megfontolással, csakis ezen úton érhetjük el. Nem szólok itt azon tudományos dolgokról, a melyekkel gyermekeinket már az elemi iskolában tömjük, mint a hizásra szánt libát; csupán csak a magyar nyelv tanításáról szólok. Mi szükség van az elemi iskola II-ik, III-ik, sőt még a IV-ik osztályában is *nyelvtanra?* Mit akarunk vele elérni? Azt, hogy a gyermek az eléje rakott *szabályok* szerint tanuljon meg gondolkodni, beszélni? Hisz valaki ennek a lehetőségben? Nem tudok képzelni ennyire eltévedt emberi elmét. Ez tehát nem lehet a nyelvtan czélja; de igenis lehet az, *hogy belevezesse a gyermeket az öntudatos magyar gondolkodás és beszéd titkaiba, hogy életre keltse benne a*

nyelvérzéket, hogy a mit már csupa hallás és gépies utánzás útján megtanult, azt öntudatosan is tudja és okát belássa. De édes Istenem, olyan könnyű munka-e ez, hogy már 8—9 éves gyermek is képes rá? Megtanulhatta-e már ez a zsengekorú gyermek a nyelvet annyira, hogy valóban tudhat magyarul? Az a korlátolt gondolatkör, a melynek még magva sem lehet, az a csekély szóbőség, a melylyel gyermekeink rendelkeznek, már olyan nyelvanyag-e, a melyre építeni is lehet? Lehet-e már e korban a gyermeknek nyelvérzéke? Hol szerezhette meg? S ha nem lehet, mit ér ez a munka, a melyet ennek a nem létező nyelvérzéknek öntudatra ébresztgetésére fordítunk?

Ne ámítsuk magunkat, s ne vesztegessük a drága időt hiába? Kövessük inkább a természet útját, s vessük ki elemi iskoláinkból a nyelvtanokat! Nincs ezeknek ott semmi helyök. Azok helyett a szellemölő «*elemezések*» helyett, — melyek úgy sem egyebek, mint üres szellemtelen akrobatamutatványok, forduljunk inkább a gyermeki szív ápolásához és az egészséges nyelvérzék megteremtéséhez. Ne *nyelvtant*, hanem *nyelvet* tanítsunk! Ebben pedig csak a szorgalmas és gondos olvasás lehet egyedüli támasztékunk. Jó magyar olvasókönyvekre van szükségünk az elemi iskolákban, nem pedig nyelvtanokra.

A jól megválogatott, helyes magyarsággal irott olvasmány meg fogja teremteni az erős nyelvérzéket, s míg a gyermek szívét korához való nemes érzelmekkel tölti be, addig ítélő képessége és nyelvérzéke is megizmosodik annyira, hogy ha majd az öntudatra ébresztés munkájának szüksége elérkezik, a ráfordított fáradság nem marad meddő és a gyermekre nézve sem lesz szellemölő. A míg azonban nyelvérzékről szó nem lehet, addig ne raboljuk el a gyermektől és magunktól a drága időt, s ne lopjuk meg az ifjú nemzedék lelkét romboló erőlködéseinkkel. Olvasni tehát, — és olvasni mentől többet! *Magyar népmeséket, a gyermek szívét-lelkét érdeklő kis elbeszéléseket a magyar életből, a magyar földről, hogy erős nemzeti érzék verjen gyökeret már a zsenge gyermek szívében is.* Meséljünk neki magunk is, meséltessünk vele is; legyünk segítségére kérdéseinkkel, könnyítsük meg munkáját támogatásunkkal.

Szoktassuk rövid, értelmes feleletekre, óvjuk a semmit mondó szószátyárkodástól, szóval foglalkozzunk lelkével behatóan. Ez hasznos munka lesz, a melynek körében fejlődik az ész, nemesül a szív izmosodik az ítélő képesség és gyökeret ver a nyelvérzék. A mi kis grammatikai ismeretre a helyesírás miatt az elemi iskolában szükség van, azt mind meg lehet tanítani gyakorlati úton, oda nem kell még külön nyelvtan is; a helyesírást úgy sem tudjuk megtanítani az elemi iskolában, s én részemről sokkal nagyobb szerencsétlenségnek tartom, ha gyermekeink szíve érzéketlen, lelke üres, nyelvérzéke béna, mint ha a helyesírásban nem egészen biztos. Ezt pótolhatja, amazt pótolnia lehetetlen. — Vagy, ha már épen nem tudunk ellenni nyelvtudomány nélkül az elemi iskolában sem, akkor legfeljebb a IV. osztályban adjunk belőle valamit, de itt is csak a lehető legszükségesebbet, a csupán gyakorlati alapon.

B) *Középiskola.* A legtöbb iskolában csak olyan gyötrő a tanítása itt is, mint az elemi iskolában. Itt is a *forma* a fő, nem a *nyelvérzék* ápolása, s nem a képnek keresnek keretet, hanem az elkészült rámába erőszakolják bele a képet. — Pedig mennyivel hálásabb volna itt is a lélek- és szívképzés a tudákos grammatizálásnál.

Itt azonban már fejlettebb a gyermek elméje, nagyobb a rendelkezésére álló nyelvanyag, erősebb a nyelvérzék s jó módjával a munka több sikerrel járhat. Azonban az I. és II. osztályban a *nyelvtan*, mint külön kézikönyv, itt is teljesen fölösleges.

A jól megválasztott tartalomban és formában egyaránt alkalmas olvasmány sokkal igazabb és bővebb alapot nyújt a magyaros észjárás tőzsgyökeres sajátságainak elvonására, mint azok a terv szerint átgyúrt, mondva csinált apróságok, a melyek újabb nyelvtanainkban az indukczió alapját képezik. Eszmét, formaérzéket, lelkesedést csak sokoldalú olvasás teremthet; pedig ez a fődolog, s ezt legkönnyebben, legélvezetesebben és legbiztosabban csakis olvasás által szerezhetjük meg, a mely egyszerre szolgálja a nyelvérzéket, az érző szívet s a gondolkodó lelket. — A magyar nyelv sajátságainak rendszeres összefoglalása könnyű munka lesz ily előzmény után a gymnasium magasabb osztályaiban, a midőn a

logikai abstrakciókra már elég érett az ész és eléggé megizmosodott a nyelvérzék.

Hátra van még, hogy az irodalom tanításának módjáról is elmondjam véleményemet. Mindjárt kimondom, hogy itt is tévesztett úton járunk, s ugyanazon játékot űzzük, mint a grammatikával. Itt is a formának áldozzuk fel a lényeget. Ott vannak pl. a stilisztikák, a melyek rendre sorolják fel az egyszerű és szép stilus sajátságait, de nézzük meg a tanulók stilusát, hol találjuk tanulmányaiknak nyomát? Pompásan elmondják a szóképek fajait, de egy szóképet felismerni nem tudnak.

Hogy mi az a körülírás, mind tudja, de körülírni valamit alig tud. Az irodalomban hogy elmondják tanítványaink, hogy mi az a hősköltemény, a novella, a románcz, a ballada, az óda, az elegia, az allegoria, stb. stb. De ha kezébe adunk egy költeményt, hogy mondja meg, mi szép benne, a legtöbb azt sem tudja, hogy hogyan fogjon hozzá. Hát ér ez valamit? Megéri azt a drága időt, a melyet ráfordítunk? Hát íróink, költőink csak arra valók, hogy egy-egy hiányos példát kapjunk ki belőlök az elmélet megteremtésére?

Én azt hiszem, hogy sokkal okosabb dolgot művelnénk, ha hosszadalmas, tudákos theoria helyett alkalmat adnánk tanítványainknak, hogy ismerkedjenek meg magok azon remekekkel, a melyekről mi oly lelkesen beszélünk előttök. A műfajok theoriája helyett olvastassunk velök mentől több műfajt; a ki olvasás útján nyerte ismereteit, az tudni fogja annak a műfajnak elméletét is, ellenkező esetben pedig úgy is hiába veszett idő és fáradság, mert azt ugyan az életben soha se fogja senki kérdezni tőle, hogy mi a dal mi az óda? De igen is megköveteli tőle a műveltség, hogy felismerje és méltatni tudja benne a szépet, a lelkesítőt, a nemesítőt. — A nagy írók nem azért írták műveiket, hogy velök bizonyos műfajokat megteremtsenek, hanem hogy eszméikkel bennünket nemesítsenek, lelkesítsenek. Ezen lelkesítő eszmék megkedveltetése legyen az irodalomtanítás főczélja, ne a forma; akkor aztán majd lesz ifjúságunknak eszméje, lesz lelkesedése és lesz stilusa, mert lesz olvasottsága.

Mire való az olyan időrablás, a melyet még itt a főváros egyik legelső rangú főgymnásiumában is tapasztalhatunk, hogy a tanár fontoskodva diktálja tanítványainak egy egész heti óraszám feláldozásával a szonettet, a madrigált, a kenzonet, a rondeaut, az ottava rimát, a kantatet stb, efféle olyan költői formákat, a melyek egy kis ideig sportszerű czikkek voltak a magyar irodalomban, de meggyökeresedni természetszerűleg nem tudtak. Fogalmat adhat róla; de mit nyer az ifjú lelke azon egész theoria által, s mit nyer azon poëmiák betanulásával, a melyek legtöbbje «nesze semmi, fogd meg jól»-féle üres szóvirágokból áll. Mindig azon panaszkodunk, hogy nincs elég időnk; hát minek tékozoljuk el azt a keveset is, a mi van? — Bizony, a magyar nyelv és irodalom tanítására szánt idő nagyon kevés arra, hogy vele szigorú gazdálkodás nélkül czélhoz juthassunk. Azért kell jól megválogatni eszközeinket; minden erőnket az ifjúság szivének, lelkének nemesítésére kell fordítanunk, ezt pedig nem a sok theoriával, hanem csak szorgalmas olvasással érhetjük el. S olvasmányaink ne a történeti sorrend, hanem a költői és irodalmi belső érték szerint legyenek megválasztva, fősúlyt fektetvén azokra, a melyek korunkhoz közelebb esnek, úgyszólván korunkkal egybeforrtak.

Még csak az írásbeli dolgozatokra nézve mondok pár szót. Ebben is nagy oka rejlik ifjúságunk lelki szegénységének. S itt kereken kimondom, hogy e részben sok tanár részéről nagy a mulasztás. Az irásbeli dolgozatok csak akkor felelhetnek meg czéljoknak, ha a tanár teljes odaadással teljesíti kötelességét és tanítványa hibáit vele apróra megbeszéli. S ekkor a kevesebb számú dolgozat is igen sokat érhet. — De mit ér az a lelketlen eljárás, mikor a tanár nyakra-főre iratja ugyan a dolgozatokat, de egyetlenegyet sem néz meg? Akkor jobban teszi, ha nem is irat, legalább nem gyakoroltatja be tanítványaival a rosszat. Alig hinné az ember, hogy ilyen lelketlen eljárással még itt a fővárosban is találkozhatunk, még pedig oly részről, a honnan nagyon magas tenorban szokták leczkéztetni a világot, s a hol már sok tintát elfogyasztottak annak a fejtegetésében, hogy hogyan kell az irásbeli dolgozatokkal elbánni?

Bizonyára nem úgy, hogy szerkesztünk hangzatos frázisokkal felczafrangozott füzeteket, ellátjuk a magyar írók életrajzával s utasítást adunk rajta a tanárnak és tanítványnak, hanem a beleírt dolgozatokat aztán meg se nézzük, hanem szabadjára hagyjuk tanítványainkat, hogy gyakorolják bele magokat hibáikba mentől jobban. Az ilyen eljárás megcsalja a tanítványt, megcsalja a szülőt, mert alaptalan hitet támaszt bennök. Tehát nyomában nagyobb a kár, mint a haszon. Az sem sokat érő eljárás, mikor a tanár pontosan megiratja tanítványaival a kiszabott házi dolgozatokat, de azokat tanítványai többé soha se látják. Vajjon kinek van ebből haszna? Pedig erre is tudunk példát Budapest egyik elsőrangú középiskolájában.

Ezek a főbb okok, a melyek eredménytelenné teszik a magyar nyelv- és irodalomtanítást. S ezeken mentől előbb segíteni nagyon fontos ránk nézve. Legtöbbet segíthetnek a vallás- és közoktatásügyi kormány, azután a főigazgatók és tanfelügyelők. Ha e bajokon segítünk, akkor majd lesz ifjúságunknak eszméje, lesz szíve, lesz lelkesültsége — és lesz stilusa is.

(Budapest.) Révy Ferencz.

A NŐNEVELÉS ÜGYE FIUMÉBEN.

(Levél a szerkesztőhöz).

A magyar állam ritka nagylelkűséggel gondoskodik arról, hogy «a magyar korona gyöngye», hazánknak ezen egyetlen kikötővárosa, ne panaszkodhassék. Milliókat építtet be Fiume mólóiba, raktáraiba, középületeibe; a budgetben állandó rovatot nyitott neki; az ide rendelt kormányzóság szerencsés kézzel operál, mert ért ahhoz derekasan, hogy az elégületlen «bennszülöttek» phalanxai megritkuljanak.

De Fiume csak akkor lesz egészen a miénk, ha *leányait* olyan szellemben neveljük fel, hogy az itt tarka-barka nemzetiségi tudatok túlzásait, ha kell, — azzal ellensúlyozni lehessen. Fiume serdülő leánynemzedékét képesítenünk kell azon hivatásra, hogy összevissza kúszált társadalmi problemáink zavartalan megoldást nyerjenek, már a közel jövőben.

A kikötőnkbe fektetett milliónál hathatósabb szava lesz majd az iskolának, ha közjogi helyzetünk végleges megoldásának az ügye el lesz döntve. Itt nem a diplomáczia nyeri el a babért és teszi magát méltóvá a nemzet őszinte hálájára, hanem a fiumei nők idegen ajkáról lecsengő magyar szavaké lesz az érdem. A helybeli leányiskolából kerül ki az a nemzedék, mely e kényes függő kérdéshez annak idejében hozzá kíván szólani; ennek a megkérdezése nélkül hiában alkudozik a politika s hiában czikkelyezi be az olyan pontokat, a melyeknek megállapításához ő nem járult hozzá. A legfőbb számottevő tényező az akkori nemzedék *érzelme* lesz; ezt pedig csak az édes anyja tejével szívhatja magába. Ezért végez a fiumei m. k. áll. elemi és felsőbb leányiskola nemzeti missiót. Ezt tudva,

a magas kormány kiváló figyelemben részesíti az intézetet, érdeklődéssel kíséri fejlődését s bizunk is benne, hogy a közszükségnek megfelelő teljes szervezése rövid idő alatt bekövetkezik.

A magyar leányiskola iránt hova-tovább tünedezik egyes körök bizalmatlansága, a létszám mindegyre feltünően emelkedik, úgy hogy a tantermek már is szűkek. Lakos Károlyné igazgató működését a közönség osztatlan becsüléssel jutalmazza: a vidékről, sőt Budapestről is több-több növendéket nyer az iskola; bár internátussal még eddig nincs összekötve s a vidékiek a helybeli «Orfanotrofio»-ban, az apáczák gondos felügyelete alatt vannak elhelyezve s onnan járnak előadásokra.

Mi hiányzik tehát ahhoz, hogy ez az iskola meg tudjon teljesen felelni a hozzá kötött várakozásnak?

A felsőbb leányiskola másodrendű, csak 4 osztályu s ha a növendékek itt végeznek, de szüleik még tovább iskoláztatni szeretnék őket: vagy újra ismételniök kell, *2—3 éven keresztül*, az elvégzett 4-ik osztályt; vagy *olaszországi intézetekbe* mennek, hol az itteni szülőknek inkább nyílik alkalmuk gyermekeiket iskoláztatni, mint pl. Budapesten, hol ismerőseik vagy rokonaik alig akadnak. Azon növendékek pedig, a kik egyszer Olaszországba kerültek, reánk magyarokra nézve rendesen elvesznek, mert az idegen föld levegője nem tűri meg a magyart s a gyermek lelke arra még gyenge, hogy a magyar szellemmel ellentétes hatások közt kiválogassa azokat, melyek a mi tetszésünk szerint valók.

Fiume kellemes éghajlata, valamint azon szerencsés körülmény, hogy magyar leány az olasz nyelvet hazánkban csak itt sajátithatja el, tömegesen vonzanák intézetünkbe távolról is a növendékeket.

De legközelebbről a fiumei m. áll. hivatalnokokra lenne nagy jótétemény, ha e II-od rendű felsőbb leányiskola kiegészíttetnék hat osztályúvá, mert leginkább ők vannak arra utalva, hogy leányaikat gyakorlati pályákra küldjék; már pedig az e czélból szükségessé vált kedvezményeket a mostani, fejlődésben levő fels. leányiskola nem adhatja meg, és miután a fizetésére utalt, szegénysorsú magyar hivatalnok máshová legtöbbször nem küldheti el gyermekeit tanulni:

meg van fosztva attól az egyetlen boldogságtól, hogy gyermekei jövőjéről gondoskodhassék.

Ezen és még több helyi természetű ok jogosulttá tette a nagy közönség részéről régóta nyilvánuló azon óhajtást, hogy a tantestület kérelmezze a magas kormánynál az intézet tovább fejlesztését, illetőleg elsőrendű fels. leányiskolává leendő átszerveztetését.

A t. szerkesztőség szíves engedelmével rövidre kiszabott levelünkben megemlékezünk még egy örvendetes eseményről, a mely intézetünknek büszkesége s örökre feledhetlen emléke marad.

Ő Császári és Királyi Fensége, Mária-Dorothea Főherczegnő legújabban ismét ékesen szóló bizonyságát nyújtá intézetünk iránt tanúsítani szokott kegyességének, azon magas elhatározásában, hogy hogy a múlt hó 12-ikén, a «Tanítónők Otthona» *Zirzen Janka-alapjának* javára rendezett iskolai ünnepélyünkön a védnökséget elfogadni s az ünnepélyt legmagasabb látogatásával megtisztelni kegyeskedett. E fenkölt lélekre valló nemes tényben, a melylyel nem csupán a mi szerény iskolánk lett kitüntetve, hanem az összes hazai tanügy, — csalhatlan jelét ismerjük fel az érhető legfényesebb pártfogásnak. Valóban hivatásunk sanctiója *s legközelebbről Fiume nemzeti nőnevelésének jövője nyilatkozott meg a Főherczegnőnek e kegyességében.*

Végül megjegyzem, hogy az ünnepélylyel összekötött tombolajáték legérdekesebb tárgyait maga Mária Dorothea főherczegnő ajándékozta. A tiszta bevétel 213 frt 73 kr. Ennyivel járult Fiume hazafias érzelmű lakossága a Zirzen-alap gyarapításához.

Fiume. — *a* —

NÉHÁNY SZÓ A GAZDASÁGTAN TANÍTÁSÁRÓL.*

E rövidke fölszólalásomra Berecz Antal úrnak a «Nemzeti Nőnevelés» mult számában megjelent Gazdaságtanomról szóló bírálata adott okot és alkalmat, a melynek egyáltalában nem akar egyéb czélja lenni, minthogy röviden összefoglalva előadjam azokat a gazdaságtan tanításáról alkotott tapasztalat szerezte nézeteimet, a melyeknek fönnevezett munkámban is kifejezést iparkodtam adni. Minthogy a gazdaságtan minden fokú leányiskolánkban mint egyik előkelő tárgy szerepel s mivel anyagának kiszabásában itt-ott lényeges eltérésekre akadunk, fordítsuk figyelmünket külön-külön a felsőbb leányiskolai és a képezdei tanulók szükségleteire.

A felsőbb leányiskolában a gazdaságtani alaptételek ismertetésére van a fősúly fektetve, nem annyira czél, mint eszköz gyanánt arra, hogy a magyar leányainkban annyira hiányzó gazdasági érzéket kifejtsük, a gazdálkodás szellemét beleoltsuk s bármilyen háztartásnak észszerű, öntudatos vezetésére képesítsük. Ezt nem a fogalmak definiciójával, hanem a gazdasági tényezőknek egyes képekben, példákban való föltüntetésével érhetjük el biztosan, a melyekben maga a növendék találja meg az okok és okozatok kapcsát; a gazdaság tételeit nem tanulja, hanem magyarázza. Ehhez képest a gazdaságtan nem a szó szoros értelmében vett kézikönyv, hanem olvasókönyv. Felfogásom szerint a gazdaságtan helyes taní-

* E czikk a szerző önvédelme ama bírálattal szemben, mely folyóiratunk mult füzetében «Gazdaságtanáról» megjelent. Noha a védelem tárgytalan, amennyiben a bíráló nem a könyv módszerét, hanem e módszer keresztülvitelét hibáztatta: közöljük e czikket, mivel kötelességünknek tartjuk, hogy az önvédelemnek bármely megengedhető formában tért engedjünk. *Szerk.*

tásának egyetlen módja az, hogy egyszerű, világos képeket állítunk a növendék elé, a melyeknek megértetéséhez ne szoruljon arra a tanítvány, hogy a tanító folytonosan pórázón vezetgesse az értelmét. A kézikönyv csak arra való legyen, hogy támogassa a növendék emlékező tehetségét. Ha az időt jól kihasználjuk, heti 2 órában bármely nehezebb, elvont tantárgyból is sokat lehet végeznünk, s nem mintha kicsinyelném ezt a tárgyat, de nem állhatom meg mosolygás nélkül, ha a heti 2 órai tanításidőt s a hozzászabott tanításanyagnak nagy mennyiségét emlegetik.

A képezdékben, mint a tantervből mindnyájan tudjuk (sőt magam is tudtam már könyvem megíráskor is), a mezei gazdaság, kertészet, szőlő- és borkezelés, méh- és selyemhernyótenyésztés tanítása is kívántatik, míg ellenben a közgazdaságtan teljesen el van mellőzve. Kár, hogy a tantervben nincs még világosabban kiírva, hogy mindezeket gyakorlati úton kell tanítani, egyrészt, hogy e tárgy tanítói kisértetbe ne jöhetnének a dolog könnyebb végét fogni, másrészt, hogy a tanulók föl lennének szabadítva az elméleti eredménytelen tanulás kényszerűsége alól, harmadik sorban, hogy a könyvírók és bírálók ne hihetnék azt, hogy mindezt alaposan, jól el lehet tárgyalni 4—5 íven. Az ilyen praktikus dolgokat elméleti úton tanítani annyit ér, mintha valaki kézműves mesterséget akarna könyvből elsajátítani.

Ha pedig módjában áll valakinek ezeket az ismereteket gyakorlat útján megszerezni, fölöslegessé válik reá az elméleti tanulás. A gyakorlat folytán szerzett tapasztalatok adják meg az alapismereteket, a mit az iskolakönyv csak nagyon szűkszavúan, hiányosan s eredménytelenül teljesíthet. Ha a gyakorlat útján szerzett alapismeretek bővítésére szüksége lesz a képzőintézeti tanfolyamot végzett tanítónőnek, föltehetünk mindegyikről annyi intelligenciát és ambicziót, hogy nem késik külön monográfiák tanulmányozásával szert tenni valamelyik gazdasági foglalkozásra vonatkozó oly ismeretekre, a melyek tudására e körülmények utalják.

Végre, a mi a közgazdaságtani ismereteket illeti, nem látok semmi veszedelmet abban, ha tanítónőjelöltjeink — jóllehet a tanterv meg nem kívánja, — róluk is szereznek tudomást. Sőt, ha elfogad-

juk azt, hogy az általános műveltség minden nőtől megkívánja, hogy ezeknek az ismereteknek is birtokában legyen, akkor első sorban a tanítónőtől követelhetjük meg, hogy ne szűkölködjék nélkülök, s legalább magánolvasás útján pótolja a kiszabott uton haladó tanításnak ebbeli hiányait. Egyáltalában nem óvnám attól a tanítójelöltet, hogy iskolakönyvében ne olvashasson semmit közgazdaságtani dolgokról, csupán azért, mert a 20 esztendővel ezelőtt készült, a kor követelményeinek már nem mindenben megfelelő tanterv meg nem követeli.

Ezek a nézetek vezettek munkám megírásánál, de szükségesnek láttam a róla írt bírálat olvasása után — a melytől különben lehetetlen megtagadni a jóakaratot — még egyszer el is mondani. Ha az ismertetés igen tisztelt írója nem foglalkozott volna kizárólag annak a fölsorolásával, hogy mi nincs meg a munkában, hanem hozzátette volna röviden azt is, hogy mi van benne, fölmentett volna e kényszerűség alól. Nem is fájlaltam a bírálatban egyebet ennél, kivéve még a könyv helyes magyarságára tett elismerő megjegyzést, a mely nagyon veszedelmes értékű dicséret.

(Budapest.) Thuránszky Irén.

HIMZŐGYÁR BUDAPESTEN.

Jelen rövid értekezésem — mint már a címe is mutatja — egészen új tárgyat karol fel a maga nemében; a megszokott tanulságos és túlnyomólag pedagogiai irányú előadások, felolvasások után, melyek oly sokszor és mégis oly sokféleképen, oly szépen és mindenkor tanulságosan visszhangzottak e terem falai között, szintén szentségtörést vélek elkövetni, midőn ugyan e helyen, — a pedagogia e felavatott szentélyében, — az eddigi iránytól egészen eltérően, a prózai iparmunkák egyikére térek át, s azok buzgó hirdetőjévé csapok fel; de a jezsuitizmus amaz elvéből merítvén bátorítást: «A czél szentesíti az eszközöket!» én is megpróbálkozom kitűzött czélom felé haladni!

Hogy szeretett hazánk gyáripara utóbbi időben hatalmas lendületet nyert, ismeretes dolog; s tekintve azt, hogy valamely államnak virágzó gyáripara, mily lényegesen mozdíthatja elő annak meggazdagodását, örömmel tapasztalhatjuk az e téren való haladást! Ismeretes dolog továbbá ebből kifolyólag az is, hogy hazánk — s különösen kedves fővárosunk — immár szépen el van látva a gyárak sokféle nemével, így: gyertya, szappan, gyufa, gép, vasöntő stb. gyárakkal, nemkülönben a különféle gőzmalmok egész sokaságával, melyeknek létezését ugyancsak hirdetik egyrészt ama magas kémények s az azokból kitóduló impozáns füstgomoly, másrészt meg elárulja fennállásukat ama hatalmas gépek zakatolása, melyek hivatvák valóságos csodadolgokat létrehozni; s daczára annak, hogy míg az előbbi épen nem válik éltető levegőnk megjavítására, addig az utóbbi sincs valami kellemes befolyással, különösen némely egyének érzékenyebb idegrendszerére, de elismert közhasznuknál fogva szivesen, sőt örömmel eltűrjük létezésüket, árnyoldalaikkal együtt.

Van azonban Budapestnek egy szerény kis gyára, — melynek létezéséről a nagyközönség egyrésze jóformán mitsem tud, — mely a IX. ker., soroksári-utcza 24. szám alatt levő Röck István-féle gépgyár nagy kiterjedésű épületének, egy, aránylag kis helyén vonul meg, melynek felépítéséhez sem magas kürtők nem szükségesek, fentartásához hatalmasan zakatoló gépek nem működnek közre, s mely csendes elvonultságában ép oly sikeresen, s ép oly üdvösen működik, mint ama nagy zajt, s port verő gyárak, melyek az idő és munkaerő megkímélése mellett, naponkénti szükségleteink tárgyait előállítani vannak hivatva. A fennemlített gyár ugyan nem állít elő oly czikkeket, melyek az ember megélhetéséhez feltétlenül szükségesek, hanem igen is, produkál oly készítményeket, melyek az előrehaladt ízlés és csín iránti érzékünk követelményeit s a divat igényeit képesek kielégíteni. Ezen gyár, melyre utalok «*a budapesti himzőgyár*», melynek rövid ismertetését tűztem ki jelen értekezésem tárgyául. Tettem ezt egyrészt, mert ama szerényen, de serényen működő gyárat óhajtom a Tisztelt Hallgatósággal megismertetni, s ebből kifolyólag becses figyelmükbe s szíves pártfogásukba ajánlani, másrészt meg az ügy érdekében vélek vele szolgálatot tenni a gyár lelkes és buzgó alapítóinak s vezetőinek, kik nem riadva vissza az elméjükben megfogamzott eszme idegenszerűségétől, nem merülve ki ama sok fáradságtól, melylyel az eszme megtestesülése járt, nem hátrálva meg annak a sok akadálynak és nehézségnek közbejöttekor, melylyel kezdetben minden lépten-nyomon meg kelle küzdeniök: szilárd elszántsággal, rendíthetlen kitartással haladtak a kitűzött czél felé; s fáradságukat siker koronázván, a megfogamzott eszmét megvalósították, az akadályokat elhárították, a fáradságokat legyőzték, s ime, alapítottak egy oly gyárat, minővel eddigelé Magyarország nem dicsekedhetett!

Azon férfiú, ki ezen gyárat — saját kiterjedt gépgyárának egy szerény zugában — úttörő gyanánt felállítá, Röck István, budapesti mérnök, egy már is virágzó gépgyár tulajdonosa, ki eszméjét megvalósítandó, az 1887-ik év nyarán két himző-gépet készíttetett Svájczban, Béninger gyárosnál; tökéletesen oly kitünő

minőségűeket, minőket a svájczi elsőrendű himzőgyárakban használnak, s melyek mindegyike 1000—1000 frt tőkét képvisel. Ezek elkészülvén s Budapestre szállíttatván, azonnal forgalomba hozattak s egy szakértő himző vezetése mellett, megkezdette a gépben alkalmazott 210 tű bámulatos működését, s csakhamar a szebbnél-szebb himzések minden néven nevezendő nemeit produkálta. Igen buzgó, ügyes s gyakorlati észjárással bíró társa volt e munkánál Röck Istvánnak neje, ki férje intentióit felfogva, a fáradság oroszlánrészét csakhamar magára vállalta, s így érthető, működésüket lassankint olyan siker koronázta, mely lehetővé tette, a munkálatoknak mind nagyobb arányokban való fejlesztését s immár büszkén mondhatják, a magyar himzőipar e jeles úttörői, hogy nincs a himzéseknek ama faja, mely — gyárukból kikerülvén — bátran ki ne állaná a versenyt mind minőség, mind ár dolgában, akár a svájczi, akár a franczia hasonnemű készítményekkel.

Hogy azonban a tisztelt hallgatóságnak némi fogalmat nyujtsak az e gyárban készülő különféle himzésekről, legyen szabad néhányat felemlítenem ama himzési nemek közül, melyek a hölgyvilágot rendszerint érdekelni szokták, s melyekben a gyár fennállása óta oly gyakran volt alkalmam gyönyörködni. Első sorba helyezem ama, chiffonra alkalmazott, szép kivitelű fehér himzéseket, melyek a női fehérneműk diszítésére szolgálnak; vannak e fajtából szélesek, keskenyek, s mind annyira alkalmasak betétekre, fodrokra, ruhadiszre stb.; ezek azonban oly sokféle változatban készíttetnek, hogy azokról csak az szerezhet magának tiszta fogalmat, ki fáradságot vesz magának a gyári helyiségben levő mintakönyvet végig lapozni; tapasztalatból beszélvén, annyit szabad legyen eleve is megjegyeznem, hogy ezen himzéseket különösen jellemzi az anyag jó minősége és a munka szolid kivitele. Ennyit a fehérhimzésekről! Másodsorban készítenek mindennemű, s jelenleg annyira divatozó betétekre, mellénykékre alkalmazható himzéseket, posztóra, színes selyemmel, arany- és ezüsttel tömött és à jour mintákban, a legkülönfélébb árakban; nemkülönben a selyemhimzések minden fajait, melyek alkalmasak

akár egész ruhákra, akár csak tablier-kra, avagy derékdíszre, kinek-kinek ízlése szerint! Rendkívül csinosak ama nyári ruhákra alkalmazható kretonok avagy batistok, fehér, crême, rózsaszínű, tegethoff, fekete stb. színekben, melyeknél a himzés akár csak bordure gyanánt, akár pedig a kelme egész szélességére eszközöltetik, szebbnél-szebb minták, különféle árakban állanak a megrendelők szolgálatára. — Nagyon ízléses, elegans toilettet lehet ezekből összeállítani, a nélkül, hogy valami nagy költségbe vernők magunkat. Sőt szabadságában áll a megrendelőnek az is, hogy a kelmét saját maga vásárolja meg, s himzés végett küldje a gyárba.

De ezeknél még sokkal hatásosabbak ama lenge illusionra, avagy selyem-crêpre himzett báli ruhácskák, kezdve fehéren s folytatva a «rózsaszín» és «kék» leghalványabb árnyalatain, melyeken a himzés — szebbnél-szebb virágminták — oly remek kivitelű, hogy az ember szeme szintén káprázik e sok gyönyörűség láttára s bámulattal adózik az emberi elme és ízlés e találékonyságának! De volt is ám kelendősége e gyönyörű portékának! Akár a tavalyi, akár az idei farsang, ugyancsak tanubizonyságot tehet róla, hogy bálozó szépeink közül nem egy fiatal leányka volt, ki a «Röck-féle» gyárban himzett habszerű ruhácskában aratta első diadalait! Meg is csodálták, meg is bámulták ám az eleganczia, az ízlés e «non plus ultrá»-ját; s megtisztelték azzal, hogy legalább is a svájczi, sőt a párisi ipar termékének tartották a himzések e remekeit! Az e fajta himzésekből még Amerikába — Rio de Janeiróba — is küldöttek nagy mennyiséget, hol rendkívüli tetszésnek és kelendőségnek örvendett e készítmény.

De nemcsak a divat hű pártolói, nemcsak farsangoló hölgyecskéink találnak e gyárban kedvök szerinti árúczikkeket, hanem a praktikus háziasszony, — ki annyira ért hozzá, a csínt az egyszerűséggel, a szépet a czélszerűvel párosítani — e gyárba belépve s annak termékeit megtekintve, csakhamar örömmel fogja tapasztalni, hogy mily előnyösen emelnék szobájának kellemességét ama szép kivitelű tüllre himzett csipkefüggönyök, melyek tartósság és jó minőség dolgában túlhaladják a rendesen használni szokott csipkefüggönyöket, melyek a tisztíttatások alkalmával oly hamar s

könnyen tönkre mennek. — Az eddigelé felemlített munkák készítése mi nálunk Magyarországban újság, minthogy idáig ilyenféléket nálunk eddig nem készíttettek, hanem ebbeli szükségleteinket mindeddig külföldi, különösen franczia és svájczi gyárakból elégítettük ki. De van a Röck-féle himzőgyárnak egy, a maga nemében egészen új ága, mely semmiféle külföldi gyárban eddig még nem készült s mely e gyár legnagyobb vívmányául tekinthető s mely a fényes eredményt tekintve, fölülmúlja az eddig említetteket: t. i. a «kalotaszegi himzéseknek» géppel való előállítása. A gyár ugyanis az eddigi hosszas, tüdőt és szemet egyaránt rontó kézzel való himzések helyett megkísérlette ezt is gépen eszközölni! És ime, mit mutat az első tapasztalat? Nemcsak azt, hogy utánozni tudták híven a typikus magyar motivumokat, hanem a minták pontossága, az öltések egyformasága tekintetében, jóval fölülmúlja az «eredeti» kalotaszegi munkálatokat. Szebbnél-szebb, magyarabbnál magyarabb motivumok állanak a megrendelő rendelkezésére, szinte nehéz a választás, ha komoly elhatározásra kerül a sor. Vannak ezek között is széles és keskeny minták, fehérítlen vagy fehérített vászonra himezve, szintén a legkülönfélébb árakban, s a legtarkább variácziókban.

S mily csinosan alkalmazható e minták akármelyike asztalfutókra, minőket a divat szeszélye ép most annyira felkarolt, hogy azokkal szalon avagy terített asztalunk díszét emelje. Igen ajánlhatók ugyanezek védkendők gyanánt, zsöllyékre és pamlagokra. Nagyon emeli a szoba díszét, ha függönynek alkalmazzuk, mely a keskeny és széles himzésekkel felváltva, igen szép változatokat nyujt. Láttam továbbá egész szobai garniturákat, bevonva kalotaszegi himzésekkel, mely felváltva sima vászonnal, igen ízléses és nem mindennapi hatást kölcsönzött ama szobáknak. S ezt a kárpitosok nagyon fel is karolják, mert ezzel vevőiknek nemcsak hogy újat, — mely már magában véve is eléggé ingerlő, — hanem e mellett rendkívül csinosat, ízléseset, és a mi szintén egy lényeges kellék, nem nagyon költséges árút nyujtanak. Kétszeres keresletnek örvend ezen árúczikk, mióta «udvarképessé» lőn, u. i. mióta a hirlapok fennen hirdetik, hogy ő Fensége Mária Valéria főher-

czegnő legkegyelmesebb pártfogásába vette e «tisztán» honi ipart, meghagyta kelengyéje összeállítóinak, hogy leendő lakosztályának legalább is két szobáját ilyen felszereléssel óhajtja elláttatni. — Netaláni félreértések kikerülése végett megjegyzem azonban, hogy az ebbeli megrendeléseket nem a Röck-féle gyárban tették, hanem ezen szerencse valószínüleg az «eredeti» kalotaszegi himzések készítőinek jutott osztályrészül.

Ez volna tehát azon készítmények jegyzéke, természetesen csak dióhéjba szorítva, melyeket a «Röck-féle» himzőgyár produkál. S hogy ezen munkák csakugyan megfelelnek a «szép, jó és tartós» minden követelményeinek, arról tanuskodik ama nagy kelendőség, melynek e czikkek örvendenek, úgy, hogy az úgynevezett «saison» beálltával alig képesek kielégíteni ama megrendeléseket, melyeket a budapesti első divatkereskedők és a főuri körök egynémelyike részéről nyernek, kik — nagyobbmérvű megrendeléseket tevén — természetesen ár dolgában némi előnynyel bírnak a privát megrendelők felett. «Ár»-ról lévén szó, valószínüleg érdekelné az olvasókat, ennek a különféle himzésekért járó átlagos meghatározása; épen ezt azonban igen bajosan tehetném meg, a mennyiben az egyes himzések árbeli meghatározása mindig azon öltések számával van arányban, melyek valamely minta előállítására szükségesek, miért is egyelőre csak annyit mondhatok, hogy ahányféle a minta, annyiféle az ár. Az árbeli kimutatás helyett azonban nem lesz talán érdektelen, ha egy kis statisztikai kimutatást is csatolok e szerény ismertetéshez, mely megvilágítaná, hogy hány munkaerő alkalmaztatik egy-egy gépnél, s kellő szorgalom mellett mennyit kereshet mindegyik átlag naponkint avagy hetenkint? Első sorban felemlítendő tehát az ügyes himző, ki a gépet vezeti, s kinek vállain nyugszik egyszersmind a főteher, ez naponkint 2—3 frtot, sőt többet is kereshet; ezt az egyet kivéve, a többi munkára általában nők, sőt már 12—13 éves leánykák is alkalmazhatók. Az első nő folyton el van foglalva a 210 tűbe való folytonos befűzéssel, 1 frt 40 kr. napidíj mellett; a második nő, ki a kész munkákat fölülvizsgálja s a netalán előforduló hibás szemeket javítja, 1 frt 60 krt keres naponta. Következik végre egy

harmadik nő, ki a kész munkákat s a jelenleg divatozó à jour himzéseket kivágja; ez utóbbi nem naponkint, hanem méterenkint kapja fizetését, még pedig méterjeért 10—20 krtól kezdve fölfelé, a szerint, a mint több vagy kevesebb kivágni valója van egy-egy mintánál. E szerint, heti kimutatásban a himző keres legalább is 14—21 frtot; a befűzőnő 9 frt 80 krt; a felülvizsgálónő 11 frt 20 krt; míg a kivágónők szintén kereshetnek — kellő szorgalom és ügyesség mellett — 9—10 frtot.

Ezzel körülbelől végére jutottam volna a «Budapesti himzőgyár» ismertetésének, s azt hiszem, hogy részint a felemlített készítmények, részint a munkaerők s azok keresetének feltüntetése, eléggé bizonyítanak a gyár életrevalósága mellett. Miért is nekem immár nincs más teendőm, mint azon kéréssel fordulni a tisztelt hallgatókhoz, — ha ugyan sikerült e gyár iránt való érdekeltséget felkeltenem, — vennének magoknak némi fáradságot e gyárat tényleg meg is tekinteni; akár egyenkint, akár tömegesen mennek, mindenkor a legkészségesebb, a legszeretetreméltóbb kalauzolásra fognak találni, s a gyár vezetői részéről a legrészletesebb fölvilágosításokat nyerendik. S midőn ezzel kapcsolatban egyszersmind kegyes pártfogásukba és szives jó indulatukba ajánlanám ez üdvösen működő gyárat, kötelességemnek tartom végül felemlíteni ama buzgó törekvést, ama nemes intenciókat, melyek rugói voltak e gyár létesítésének! Mert valóban megérdemli e czél a «nemes» elnevezést, mely először elvül állította fel: «*uj keresetforrást nyujtani*» főleg nők számára! Ama vagyontalan leányok számára, kik korán árvaságra jutottak, neveltetésük befejezetlen maradt; azon özvegyek számára, kik nem egyszer, szerény nyugdíjukból kénytelenek több tagból álló családjukat fentartani; kik nem bírnak oly szellemi képzettséggel, mely részökre a megélhetést biztosíthatná, vagy pedig egyrészt társadalmi állásuknál fogva átallanak, másrészt pedig megrongált testi egészségüknél fogva, gyakran képtelenek fárasztóbb kenyérkeresethez folyamodni! Mily örömmel ragadnák meg ilyenek az alkalmat, hogy szép, finom, a női ízlésnek és kézügyességnek annyira megfelelő munkát nyerhetnének! Ha az «alapító» intencziói érvénye-

sülhetnének, ha ezen «úttörő» gyár mintájára, ilyen gyárak nagyban létesíttetnének, hány meg hány nő áldaná a sorsot és az államot, hogy ilyen biztos és szépen jövedelmező keresethez jutott! És mennyire alkalmasak volnának erre épen a magyar nők! Büszkék lehetünk egy szakértő himző ama nyilatkozatára, hogy olyan kézügyességet, minővel a magyar nőknél találkozott, épen a különféle himzések terén, mindeddig a külföldi államokban nem tapasztalt!

Jó is volna ezen ügyességet kiaknázni! Ki venné nagyobb hasznát, mint maga az állam! Ma már ime mi is elő tudjuk állítani azt, a mit tudnak a svájcziak, a francziák! S mégis valóban elszorul a szívünk, midőn azon statisztikai adatokat vizsgáljuk, melyek világosan kimutatják, miszerint százezrekre rúg az az összeg, mely csak a himzések különféle nemeiért évenkint a külföld pénztáraiba vándorol! Nem kellene-e tehát örömmel megragadni az alkalmat, hogy ezt a pénzt, melyet édes hazánk adott, megtartanók a haza számára, melynek oly nagy szüksége van reá! Nem kellene-e minden erőnkkel támogatni e vállalat boldogulhatását, terjeszkedését, sikereinek előmozdítását!

Miért is ebből kifolyólag szerény magam ama kéréssel fejezem be jelen ismertetésemet, hogy támogassuk, segítsük, gyámolítsuk e gyárat minden erőnkkel és tehetségünkkel, mely hivatva leend legyőzni némelyeknek ama rendkívüli előszeretetét a külföldi gyártmányok iránt, melyeket az élelmes kereskedő annyira szeret bécsi, londoni avagy párisi előnévvel jelezni; s hány hiú nő van, kik ezen jelzőkkel elámíttatván magukat, gyakran immár hazai gyártmányt vásárolnak, de bécsi, párisi, s londoni árt fizetnek érte. Mily jótékony hatással volna tehát, ha ezen gyár felkarolása által hazánknak egy új és szépen jövedelmező iparágat biztosíthatnánk!

(Budapest.) Tatay Janka.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A vallás és közoktatásügyi magy. kir. miniszter 1890. évi april 20-án 17468 sz. a. következő rendeletet intézte az összes kir. tanfelügyelőkhöz s hasonló értelmű leiratot intézett az összes egyházmegyei főhatóságokhoz.

Az utóbbi időben ismételten panaszok merültek fel a miatt, hogy a népoktatási tanintézetekben a polgári jogok és kötelességek és a hazai alkotmánytan tanítása el van hanyagolva, és hogy a képezdékben a tanítók és a tanítónők ama tárgyakból nem részesülnek oly oktatásban, mely őket az állam minden polgárának annyira szükséges ezen ismereteknek a reájok bizott iskolákban sikeres tanítására képesítené.

Figyelemmel arra, hogy az 1868. évi XXXVIIII. törvényczikk 55., 64., 74. és 88. §§-aiban a nevezett tantárgyak tanítása minden fokozatu népoktatási tanintézetre nézve kötelezővé tétetett, felhivom a Czímet, hogy a törvény ezen rendelkezésének eredményes végrehajtása iránt a felügyelete alatt álló nem felekezeti népoktatási tanintézeteket illetőleg hatályosan intézkedjék.

Egyuttal megjegyzem, hogy miután a szóban forgó tantárgy tanítására a felsőnép- és polgári iskolák és képezdékben nagy részt csak régebbi keletü tankönyvekkel rendelkezünk, melyek az újabb törvényes intézkedéseket nem tartalmazzák, már megelőzőleg intézkedtem az iránt, hogy a dr. Csiky Kálmán által szerkesztett és az állam által kiadott czímű tankönyvek: «A magyar alkotmánytan és jogi ismeretek kézikönyve tanítóképezdék számára» és «A hazai alkotmány és jogismeret alapvonalai polgári és felső népiskolák számára» a mai állapotnak megfelelően dolgoztassanak át és ezentúl csak kisebb számú példányokban nyomassanak, hogy egy-egy kiadás gyorsabb fogyása lehetővé tegye ezen könyveknek mindenkor az újabb átalakulásoknak megfelelő javítását.

*

Tekintetes szerkesztőség! A «Nemz. Nőnevelés» legutóbbi füzete vegyeseinek első közleményében valószínüleg sajtóhiba csuszott be. Ugyanis az V. ker. polg. leányiskolában fennálló *kereskedelmi női* szaktanfolyam tantárgyai közül hiányzik a *könyvviteltan*, holott világosan kifejezi, hogy könyvvezetőket is képez. Nehogy e közlemény félreértésre adjon alkalmat, igen kérem, szíveskedjék azt ekkép helyre igazítani.

Egyszersmind legyen szabad becses tudomására juttatni, hogy a múlt tanévben végzettek közül alig maradt valaki állomás nélkül, ha egyáltalán ilyenre vállalkozott. Sokan ugyanis csak a keresk. ismeretek elsajátítása végett látogatják az előadásokat s nem azért, hogy annak alapján elhelyezést találjanak; míg mások azért vesznek részt, hogy szü-

leik üzletében segédkezzenek; voltak olyanok is, kiket egyenesen jegyeseik utasítottak ide, hogy az összekelésök előtti időt jobban nem hasznosíthatnák, mint ha e tanfolyamot végzik. Az idei tanfolyambeliek közül is már 8—10-en jutottak állomáshoz. S mint örömmel tapasztalom, az eszme, a nőknek üzleti alkalmazása — a művelt külföld példájára — egyre szélesebb körben terjed nálunk is, főleg ha mind közreműködünk. Kiváló tisztelettel: Budapest, 1890 máj. 14. *Dr. Gyulay Béla*, igazgató.

*

Az állami tanítónőképző-intézetek internátusairól. «Az Egyetemes közoktatásügyi Szemlében» e cím alatt írt fejtegetést olvasunk a kolozsvári állami tanítónőképző-intézet derék igazgatónőjétől, Lázárné Kasztner Jankától. Ép annyi ügyszeretettel mint szakértelemmel írt czikkében sürgeti a tanítónőképző-intézetek igazgatására vonatkozó szabályrendelet megalkotását, mert ilyennel a nevezett intézetek 21 éves fennállásuk daczára még ma sem bírnak. Az 1868. évi 38. törvényczikk 107. paragrafusa csak annyiban intézkedik e tekintetben, hogy kimondja: «A tanítónőket képző intézetekben egy bennlakó tanítónő felügyelete alatt a növendékek is mindnyájan bennlaknak és közösen étkeznek». Eme hézagos intézkedés következtében ezen intézetek belélete vezetőjük józan belátása és buzgalma szerint több vagy kevesebb sikerrel fejlődött. Kiemeli czikkíró, hogy a tanítónőképző-intézetek igazgatóit oly nagy felelősség terheli, munkakörük oly óriási és feladatuk olyan sokoldalu (tanítás, igazgatás, háztartás és számadás vezetése irodai teendők és a növendékek felügyelete, nevelése), hogy ezeknek megoldását nem lehet örök időkre az ő józan belátásukra és lelkiismeretességükre bízni... az intézetek érdeke, de saját érdekünk is megkívánja, hogy kötelességeinket, de jogainkat is szentesítve lássuk.» E rövid bevezetés után feltünteti a czikk írónője a képzőintézeti internatusban az igazgatónőre és tanítónőre váró nevelési feladatokat, melyet fölötte megnehezít az a körülmény, hogy az intézetek igazgatásáról szóló szabályrendelet az intézet épületeinek kellékeiről, a szükséges helyiségekről és azok épületeiről egyszóval sem emlékezik meg. Igy érthető, hogy némely tanítónőképző-intézet ma sem bír az egészség és rendtartás szempontjából megfelelő helyiségekkel. De még a nevelés czélja sincs meghatározva a férfi tanítójelöltek számára készült s a tanítónőképzőkre is érvényben levő szabályrendeletben. Mindössze csak a kihágási esetek vannak felsorolva, melyek közt a *tiltott helyek látogatása* és *tilos játékok üzése* is van említve és az ezeknek megfelelő büntetési eljárás. Lehet, hogy férfi intézetekben ez szükséges, — de női intézetekben egészen mások azok a fegyelmi esetek, melyeknek a szabályzatban felsorolva kellene lenni s egészen más a büntetési eljárás is, mint a minőket a szabályzat felsorol ..... Mint a tanítónőképző-intézetekre nézve elengedhetetlenül szükséges dolgot sürgeti a czikkírónő, hogy minden tanosztály számára állíttassék egy munkaszoba, hol a bennlakók olvasni, beszélgetni, vagy kézimunkát tanulni vonulhatnának s naponként egy pár órára legalább megszabadulnának a fárasztó és lehangoló feszes berendezésű (Likroth pados) tantermektől. — Szükséges volna még a bennlakók helyes nevelhetése szempontjából, hogy minden tanítónőképző-intézetbe az igazgatónő mellé *három* tanítónő (eddig legfölebb kettő van) neveztessék ki, még pedig oly nők, kik míveltségben

hivatásuk magaslatán állva, ezt megértve, szívvel, lélekkel kötelességüknek éljenek! Nem könnyű s nem is mindig kellemes feladat egy ilyen bennlakásos intézetben tanítónőnek lenni! A nevelés igénybe veszi az igazgatónő és tanítónők minden idejét és egész lelkületét. Reggeltől estig folytonos figyelem, éber lélek, pihenés nélküli munka kell e feladat teljesítéséhez.

Valóban erkölcsi és anyagi méltánylást érdemelnek e nagy és nehéz feladatnak élő nők. Állásuk terhesebb és legkötöttebb mint a segédtanároké, s még rendes állomások elnyerésére sem igen lehet reményük, mint azoknak, mert a rendés tanári állások a tanítónőképző-intézeteknél is többnyire férfi tanárokkal töltetnek be. Ezért és gyönge anyagi javadalmazásuk miatt félni lehet, hogy a legtehetségesebb tanítónőket ezentúl nehezen lehet a képzőintézetek számára megnyerni, vagy ha igen a legelső kedvező alkalmat fel fogja mindenik használni arra, hogy polgári vagy felsőbb leányiskolai állásra menjen, hol kevésbbé van lekötve és nagyobb fizetést élvez . . . .

Végre visszatérve még a szabályrendelet megalkotásának szükségességére, írónő ezt azzal is megokolja, hogy az eddig érvényben levő szabályrendelet egy pontja szerint «a növendékek felett fegyelmi ügyekben az *igazgató-tanár* határoz». Ez a valóságnak nem felel meg, mert a tanítóképzők kezdetük óta *igazgatónők* vezetése alatt állottak. Miként is volna lehetséges, hogy egy bennlakásos női intézetben a fegyelem kényes és aprólékes ügyeit férfikéz vezesse! Ha történt is e téren kisérlet, a tapasztalás ennek megváltoztatására vezetett. Tanítónőképző-intézeteink mindenike nők igazgatása alatt áll és női vezetés mellett virágzottak fel, méltányos tehát, hogy egy új, a szükségnek és valóságnak megfelelő szervezeti szabályrendelet alkottassék a tanítónőképzők számára, melyben kimondassék, hogy a tanítónőképzők igazgatónők vezetése alatt álljanak. — A tanítónőképző-intézetek köszönettel tartoznak Lázárné Kasztner Jankának e felszólalásért, mert olyan óhajtásoknak adott benne kifejezést, melyek a szívekben a tanítónőképző-intézetek jól felfogott érdeke mindenütt fakasztott. Kívánjuk, hogy a felszólalásnak óhajtott sikere legyen!

*

A számtan tanítása a felsőbb leányiskolákban. Ugyancsak a közoktatásügyi szemlében Guta József, beszterczebányai felsőbb leányiskolai tanártól olvasunk hosszabb értekezést a föntebbi czímmel. A számtanítás anyagára, czéljára és módszerére vonatkozó általános fejtegetések után, a felsőbb leányiskolai számtan tervére ajánl az író némi módosításokat, melynek lényege az: «tanítsuk már az első osztályban az egész számok mellett a tizedes törteket, akkor a második osztályban a közönséges törtekre vonatkozó összes számtani műveletet el lehetne végezni. Ez annál helyesebb volna, mert ekkor a IV. osztály tananyagát részben a III. osztályba lehetne áttenni s akkor megszüntethetők volnának a IV. osztály számtani tanításában a tananyag túlságos terjedelme miatt a túlterhelésre vonatkozó, minduntalan felmerülő jogos panaszok.» A felsőbb leányiskolai számtanítás köréből vett gyakorlati példák s azok megfejtési módjának leírása meg a szerkesztővel folytatott rövid polemia zárja be az értekezést.

*

Nőnevelésünk érdekében cím alatt a «Néptanodában» Zajzon Dénes fejtegeti, hogy a mi társadalmi viszonyainknak megfelelőleg teljesen elég műveltséget nyujtanak leányainknak a felső és polgári leányiskolák. csak azokat fejlesztenék kellő irányban és kellő mennyiségben. Kiemeljük a czikkből a következőket.

«Egyik másik pedagogusunk hallott vagy olvasott valamit arról, hogy Francziaországban, Északamerikában, Angliában stb. milyen magas fokra emelkedett föl a nőképzés és hogy itt-ott már az egyetemi polgárok közt «polgárnők» is fordulnak elő. Nosza rajta, tollat fog és világgá kürtöli, hogy milyen elmaradott nemzet vagyunk mi magyarok, a kiknek még női gymnasiumaik nincsenek, és milyen nyomorúságos a mi helyzetünk, a kik a tudvásvágyó kisasszonyok előtt az egyetemek ajtóit zárva tartjuk. Az ilyenek azonban nem veszik fontolóra a mi viszonyainkat, nem gondolják meg, hogy az előbb felsorolt államok népe a műveltségben legalább is száz évvel megelőzött bennünket és kulturáját háborítatlanúl tejleszthette akkor, mikor mi a politikai és gazdasági állapotok ezer veszélyeivel és nyomoruságaival küzködtünk. Azonban úgy hiszem azért, hogy a czivilizáczióban önhibánkon kívül hátramaradtunk, talán még sem kell szégyenlenünk magyar-voltunkat; és úgy vélem, hogy ha most egyszerre túlságos rohamossággal, a lassú szerves fejlődés helyett, akarnók a régibb idők mulasztásait helyrepótolni és azon volnánk, hogy az előrehaladottabb nemzeteket mindenben utánozgassuk: nem hogy használnánk, hanem épen ártanánk közművelődési ügyünknek. Ne törekedjünk tehát arra, hogy bármely idegen intézményt szigoru kritika nélkül elfogadjunk; fejlesztgessük mindig saját szükségleteink tekintetbe vételével közéletünk intézményeit. Ne imputáljunk a nők részére olyan foglalkozáskört, a melyre ők hazánkban még nincsenek hivatva és ebből kifolyólag ne hangoztassuk a leányok képzésének azt a módját, a melyre a mi társadalmi viszonyaink között szükségünk egyáltalában nincsen.

A mi tehát a nők magasabb foku művelését illeti, bátran elmondható, hogy erre e tekintetben nálunk a felsőbb leány- és polgári iskolák most teljesen megfelelő intézetek; ezekben a nőnövendék elégséges képzést nyer, hogy akár mint családanya, hivatásának egykoron megfelelhessen, akár pedig, — hogyha bizonyos szakpályára lép, sikeresen tovább haladhasson.

De habár hazai viszonyaink közepette a nők jelenlegi magasabb, általános képzésére szolgáló intézeteket megfelelőknek tartjuk is, ezzel még nincsen kimondva, hogy azoknak mennyiségével meg volnánk elégedve. Ugyanis: felsőbb leányiskoláink száma nagyon kevés, de kevés a polgári-leányiskoláké is. Ismerek elég sok népes, vagyonos várost, a hol ezeknek az utóbbi intézeteknek felállítása még szóba sem jött és hol a jobb módú gazdák vagy polgárok leánygyermekei éppen annyi nevelésben és oktatásban részesülnek, mint a szegény zsellérekéi. Hány gazdagabb várost lehetne fölhoznunk, a hol a leánykák négy, ritkábban öt-hat évig járnak csak az iskolába és aztán tíz-tizenkét éves korukban otthon rekednek, mert ott helyben nincs olyan felsőbb intézet, a hova a tanulásra legalkalmasabb életéveikben mehetnének ?! Néhol egy-egy magán «növelde» akar segíteni a közszükségen, de hogy *segít-e*, annak megítélését azokra bízom, a kiknek alkalmuk volt az ily privát vállalatokat közelebbről megismerni. Igazán itt volna már az ideje, hogy nagyobb közsé-

geink, népesebb városaink, a polgári leányiskolák felállítását szivükön hordanák».

A «*Polgári Iskola*» is közöl Guta József tollából hasonló irányú czikket «Mi a nő valódi hatásköre» czím alatt.

*

A kolozsvári felsőbb leányiskola 10 éves fennállását De Gerando Antonina, az intézet igazgatója azzal tette emlékezetessé, hogy a volt növendékek körében egy kis nemesczélú szövetkezetet alakított. A szövetkezetnek már több mint 40 tagja van; czélja legjobban kitűnik a következő fehívásból:

«Volt Tanítványaimhoz!» Hogy fenmaradjon köztünk az a kötelék, a mely a kolozsvári felőbb leányiskola növendékei részéről, egy felől egymás között, és más felől az intézettel szemben immár mindjárt egy évtized óta tényleg fenmaradt, és hogy valami kapocs tartsa össze a jövendőben is az iskola különböző növendékeit és mindnyájan együtt kimutathassák, miszerint fenmaradt nálok azon irány, azon szellem, mely a növendékeket az iskolában lelkesítette, arra szólítom fel azon kedves volt növendékeimet, kik a kolozsvári felsőbb lányiskola négy osztályát végig járták, alakítsunk mindnyájan együtt, egy szép szövetkezetet, még pedig «Teleki Blanka kör» név alatt.

A kik e körhöz kivánnának tartozni, arra köteleznék magokat, hogy minden évben valamit, bármily szerény módon, de valamit tennének, ama nagy magyar nő és martir emlékére, a haza és közügyek érdekében.

Az egyik például valami tantárgyat tanítana azon népiskolában, mely közelében van. A másik valami iparágat igyekeznék meghonosítni. A harmadik valami hasznos munkát fordítna vagy ismertetne. A negyedik idegen gyermekeket gyüjtene maga körül bizonyos nap bizonyos órájában és értelmökhöz mért olvasmányt olvasna fel nekik. Szóval kiki hajlama, tehetsége és körülményei szerint, de valamit tenne *egészen önzetlenül* a közügyekért. És arról az év végén jelentést tenne a központban. Egyelőre a felsőbb leányiskola jelenlegi igazgatója szedné össze és adná ki ezen adatokat, melyeket aztán minden tag, külön-külön megkapna. Egyszersmind 50 krajczár évi tagságot fizetne ezen adatok kinyomatása és szétküldése költségeire.

Hogy ha a Teleki Blanka kör létrejönne, ez által legméltóbban lenne megünnepelve a felsőbb leányiskola 10 évi fenállásának évfordulója 1890 szeptember 1-én. Kelt Kolozsvárt, május 1-én 1890.

De Gerando Antonina.

Egy tanítónő emlékezetét örökíti meg a «Család és iskolában», «Rövid élet, ritka példa» czím alatt Binder Laura. Nem olvashatja senki könyek nélkül e megható kis rajzot, melyben egy rövidke boldog élet, s kötelesség és hivatás szeretettől sugárzó meleg lélek elmulása van feltüntetve. Egy kicsiny kis árva, ki jóltevői és tanítói szeretetében leli fel boldogságát. Bizony fáj a léleknek, hogy «*rövid élet, ritka példa!*»

*

A «Mária Dorothea egyesület»-nek tanítónői szakosztálya április 26-án és május 17-én tartotta e tanévben utolsó üléseit. Két érdekes értekezést, mely ez üléseknek tárgyát képezé mai füzetünkben közlünk. Révy tanár tanulságos fejtegetéseire e helyütt is felhívjuk olvasóink figyelmét, mert a bajok, melyekre ő rámutat, egész nevelési rendszerünk tekintetében nagyfontosságuak. A május 17-iki ülésnek nagy érdeket kölcsönzött Bartoniek Géza érdekes és tanulságos előadása a «műkedvelő fotografálás»-ról. A jelenvoltak megtanulhatták, hogyan örökítsék meg utazási emlékeiket legczélszerűbb és legpontosabb módon. — A szakosztályi ülések látogatottsága örvendetesen gyarapodik úgy, hogy reményünk lehet rá, hogy a szakosztályi üléseknek valóban sikerülni fog megteremteni a tanítónők összetartását, emelni tekintélyét és fokozni a nőnevelés érdekében hasznos tevékenységüket.

*

A «Mária Dorothea egyesület» alapja javára a Margitszigeten rendezett tavaszi mulatság a kedvezőtlen idő daczára igen jól sikerült. A tiszta jövedelem meghaladja az 1000 frtot. Az egyesület hálás köszönetét fejezi ki mindazoknak, kik e szép anyagi eredmény elérését kegyes adományaikkal és szíves fáradozásaikkal előmozdították.

IRODALOM.

RENDSZERES FÖLDRAJZI ATLASZ. Középtanodák, tanítóképezdék, kereskedelmi és polgári iskolák használatára kiváló tekintettel a természeti viszonyokra. Szerkesztette *Kozma Gyula*. Harmincznyolcz fő- és tizenkilencz mellék-térkép. Bpest, 1890. Ára 1 frt.

Négyféle iskola számára van ezen atlasz állítólag szerkesztve; mi, úgy hiszem nem pædagogiai, hanem inkább üzleti szempontból történt. Az atlasz dolgában u. i. más igényei vannak a középiskolának, más a kereskedelmi és más a polgári iskolának. A tanítóképezde az az egy iskola, mely a középiskola atlaszát használhatja. A kereskedelmi iskola atlaszának a kereskedelmi földrajzhoz kell alkalmazkodnia s ennek tanulását kell megkönnyítenie. A szerkesztő azonban erre való törekvésének sehol sem adja jelét. Sem az ipari, sem a kereskedési viszonyok, sem a közlekedés ügye nincs ezen atlaszban úgy fetüntetve, mint az a kereskedelmi földrajz tanításához szükséges. E miatt ezen atlasz nem is tarthat arra igényt, hogy a kereskedelmi iskolák is használatba vegyék.

Az atlasz lapjai a középiskolai tanításhoz helyesen vannak kiválasztva s az egyes földrészeknek és országoknak világos képét mutatják.

Az oro- és hydrographiai viszonyok helyes mértékben vannak feltűntetve, a színezés azonban tulságosan erős s nehány lapon az egymásmellé rakott színek épenséggel nincsenek harmóniában, pedig a szerkesztő előszavában azzal dicsekszik, hogy a színek harmonikus összeállítására igyekezett; helyes lett volna e tekintetben a «London Atlasz»-t mintául venni.

A szerkesztő előszavában azzal is dicsekszik: « . . . hogy az egyes térképek . . . . szövegében oly következetesség nyilvánul, melyet más atlaszokban hiában keresünk», — pedig e tekintetben, alig áll jobb lábon más atlaszoknál.

Ezen állításomat a következők bizonyítják.

A 3. sz. lapon:	A 24. sz. lapon:
Jenissei.	Jeniszei.
Jantsekiang.	Jancsekiang.
Ochoczki.	Ochotszki.
Cseljuszkin.	Tseljuszkin.
Celebes.	Czelebesz.
Ganges.	Gangesz, stb.

A 26. lapon ilyen írásmódot is találunk: *Szephela*, *Philisztea* . . . Emmaus . . . Sőt ugyanazon az egy lapon is vannak az írásmódban eltérések; például a 4. sz. lapon: Island, Elbursz, Kaukazus, Pontusi, Taurusz . . .; vagy a 25. sz. lapon: Ceylon, Czelebesz, Singapur, Sziam, Serang, Szulu, Gangesz, Benares . . .

Dicséretére válik azonban a szerkesztőnek, hogy az ugyanazon területet ábrázoló lapok ugyanazon skála szerint vannak kidolgozva s hogy a hosszusági fokok számítása is megegyező.

Megjegyzem még továbbá, hogy a 8. sz. lapon a magyar szent korona országainak együvé tartozósága nincsen kellőleg feltüntetve. Horvát-Szlavonország úgy tűnik fel, mintha osztrák tartomány volna. — A 11. számú lapon pedig a néprajzi térképen (látszik, hogy az Németországban készült) a németség a magyarság rovására előnyben van. A németség legkisebb helyei is fel vannak tűntetve, míg hasonló kiterjedésű magyar helyek el vannak hagyva. Hiány még továbbá az is, hogy legalább a fő vasuti vonalak nincsenek a politikai térképeken bejegyezve.

Az egész munka különben általában véve jó és csinos s ára mérsékelt s így azt középiskolák és tanítóképezdék számára ajánlom. A kereskedelmi iskolák a fenntemlített okok miatt nem használhatják; a polgári iskolák számára pedig túlságosan bő, azok kevesebb számu lapot tartalmazó s így olcsóbb atlaszszal is beérik. Berecz Antal.

*

KUTTNER SÁNDOR, ELSŐ OKTATÁS A FÖLDRAJZBAN. Különös tekintettel a Magyar birodalomra. Az elemi népiskolák számára. Teljesen átdolgozták *Suppan Vilmos* és *Laukó Albert*. 36-dik javitott kiadás. Ára 30 kr. Bpest. 1889. Lampel Róbert. Kis 8-ad alak 110 lap. Az osztrák-magyar monarchia térképével ellátva.

A könyv jelen alakjában az előző 35-dik kiadással össze sem hasonlítható. Teljesen át van dolgozva a ministeri tanterv szemmeltartása mellett.

Két részre van felosztva. Az első rész az elemi iskola IV-dik osztályának van szánva s igen rövid vonásokban tárgyalja a magyar szt. korona országait s aztán Európa többi államait s a többi földrészeket 41 lapon. Fősúlyt fektet a természeti viszonyokra.

A második részben, mely az V. és VI. osztályok számára van írva, Magyarország, Horvát- és Tótország s Fiume leírását találjuk megyék szerint. Ezt követi Európa s a többi földrészek részletesebb ismertetése s végül a mennyiségtani földrajz elemei.

Ezen tananyag tiszta nyelvezettel, megfelelő rövidséggel s a gyermekek fejlettségi fokának megfelelő módon van tárgyalva. Azonban

nehány oly kényes hiba csúszott a könyvecskébe, a melynek kijavítása okvetlenül szükséges.

Nevezetesen: A könyv czímlapján s a 18., 19. és 20-dik lapokon is «Magyar birodalom»-ról van szó, helyesebb volna azonban «A magyar szt. korona országai»-ról beszélni.

A 18. lapon ezt olvassuk: «Magyarország, Horvát-Szlavonországgal együtt képezi a magyar birodalmat»; nehány sorral tovább a 19. lapon pedig ez van mondva: «Magyarország, Horvát-Szlavonországgal együtt alkotmányos királyságot képez», — helyesen pedig mind a két helyen azt kellene mondani, hogy ezen három királyság a magyar szt. korona alatt képezi a magyar államot.

A 17. lapon, de különösen a 67. lapon a Horvát-Szlavonországról szóló rész a Magyarországról szóló fejezetnek csak egyik alpontját képezi, olyformán mint például. «A nagy magyar Alföld» vagy «Délkeleti hegyvidék». Ez határozottan hiba; mert Horvát-Szlavonország Magyarországgal társország s ez amannak nem egy vidéke.

A 71. lapon ezt találjuk: «Magyarországon van három egyetem: Budapesten, Kolozsváron és Zágrábban». Már pedig Zágráb nincsen Magyarországban.

A 103. lapon írók azt állítják, hogy: «különösen kiválik az égen azon álló csillag melyet sarkcsillagnak nevezünk. Pedig senki sem tud arról semmit, hogy a sarkcsillag különösen kiválnék a többi közül! Hiszen még csak nem is elsőrendű csillag!

A 107. lapon hibás azon állítás, hogy a Földnek a Nap körül való keringéséből származnak az évszakok.

Különben, ezen könyv az elemi iskolák IV—VI. osztályai számára mint jó tankönyv ajánlható. Berecz Antal.

*

MAGYAR OLVASÓKÖNYV a polgári leányiskolák I. oszt. számára. Ugyanaz a II. oszt. számára. Ugyanaz a III. oszt. számára. Szerkesztették: *Dr. Gőőz József*, *Póra Ferencz*, *Tóth József*. Budapest, 1890. Lampel R. kiadása. Az I. kötet ára 60 kr., a II-iké 70 kr., a III-iké 80 kr. Csinos vászonkötésben minden egyes kötet 20—20 krral drágább.

E könyvekben a tanításnak hasznavehető eszközeivel gazdagodtak polgári leányiskoláink. A szerkesztők úgy válogatták meg, úgy gyüjtögették, másrészt úgy írták, és iratták e könyveik számára az olvasmányokat, hogy belőlük a tanulók ne csak szépirodalmi, hanem bizonyos mértékű reális ismereteket is nyerjenek; több oldalú tájékoztatást akarnak ez olvasmányokkal nyujtani a polg. leányiskolák növendékeinek, hogy azok előre megismerjék a magyar nemzeti míveltségnek azt a talaját, melyre majd az iskolából fognak lépni; az egyéni, családi, és társadalmi

életnek azt a körét, melyben nemsokára ők is élni és működni hivatvák. A tantervben csak irodalmi, történeti- s a magyar nép-életre vonatkozó olvasmányok vannak említve; itt azonban vannak olvasmányok külön fejezetek alatt az ipar, kereskedelem és művészet köréből, a földrajz, a természetrajz, természettan és egészségtan köréből s a «Fővárosi képek» című szakaszban meg vannak ismertetve azok a fővárosi jótékony intézetek is, melyeket kiválólag a magyar nők alapítottak és tartanak fenn. A tantervnek, melyet utasítások nem részleteznek, ilynemű kibővítése csak haszonnal járhat, *ha különben az egyéb ismeretágakból felvett olvasmányok irodalmi színvonalon állanak*, mert akkor már az «irodalom» szélesebb fogalma alá sorozhatók. A szerkesztők igyekeztek a legnagyobbrészt ennek a kívánalomnak is megfelelni; bár itt-ott kissé mégis válogatósabbaknak kellett volna lenniök.

Hogy fentebb körvonalozott s helyesen kitűzött czéljokat elérhessék, nem szorítkozhattak csupán régibb klasszikus íróinkra, vagy most élő jeles íróink már kész műveire; hanem segítségül hívtak nehányat íróink mai ifjabb nemzedékéből s velök irattak könyvtervezetük kiegészítésére egyes czikkeket s írtak a szerkesztők maguk is a szükséghez képest. Így kizárólag e mű számára írtak önálló dolgozatokat: Bánfi János, Benedek Elek, dr. Csapodi István, Csepely Sándor, dr. Kenedi Géza, Neményi Imre, Sajóhelyi Béla, Szaák Luiza, dr. Sziklay János Tolnai Lajos. A szerkesztők közül dr Göőz egymaga 38 darabot írt.

Ha még hozzáveszszük, hogy vannak itt olvasmányok legújabb jeles elbeszélőink és költőink sorából Baksaitól, Beniczkynétől, Gyarmathy Zsigánétól, — Reviczkytől, Rudnyánszkytól, Ábrányi Emiltől, Pósa Lajostól, Jakab Ödöntől stb.: láthatjuk, hogy ez olvasókönyvek, egyebektől eltérőleg, jelen napjaink szép irodalmát is felölelték. S ez ellen, ha a darabok jól vannak megválogatva, nem is tehetünk kifogást; a jelen költészetet elvileg nem volna helyes kizárni az iskolából, mert a jelen nemzedékre legközvetetlenebb hatást gyakorolhatnak azok, kik a jelen kor eszményeit fejezik ki; s ezek, ha valóban klasszikusok, kis mértékben bevihetők az iskolákba. Azért mondom: «kis mértékben», mert az iskolának (kivált már a polg. iskolának) történeti szempontra kell emelkedni, s a jelen állapotokat, mint a múlt fejleményeit ismertetni meg. Ebből a szempontból tekintve a dolgot, az iskolának különös figyelemre kell méltatni azokat az írókat, a kik a távolabbi és közelebbi múltban fejezték ki a nemzeti eszményeket, s kiknek nagy írói és költői érdemeit már a hagyomány szentesítette. — Ezt tekintve, a jelen olvasókönyvek szerkesztői alighanem túlságba vitték könyveik modern színezetét. Erre csak egy példát hozok fel. Tompa Mihály, kinek annyi szép oktató elbeszélése, vallásos és hazafias (tehát iskolákba kiválólag való) költeménye van, s a

ki lantjával az elnyomási korszak alatt oly nagy hatást tett nemzetünkre, — az összes 3 kötetben csak két költeménynyel szerepel, épen annyival, mint Rudnyánszky Gyula.

Épen így van a dolog a történeti képekkel is. A jelent rajzoló társadalmi képek rovására el van hanyagolva az úgynevezett «reform korszak», az 50-es évek szenvedéseinek s a 60-as évek mozgalmainak behatóbb, s fontosságukat megillető ismertetése. Nem helyes, ha ezek mind a 4-ik évre maradtak; már a három alsóbb osztályban is behatóbban kell foglalkozni egy Kazinczy, Széchenyi, Deák, Andrássy stb. alakjával.

El kell még mondanom azt is, bár ismertetésem elején rámutattam már, hogy ezek a könyvek nemcsak a czímlapjukon levő fölirás szerint *valók leányiskolák számára*. hanem tartalmuknál fogva is. A szerkesztők, kiknek a nevelés terén több évi gyakorlatuk van, meg tudták adni e könyveknek a kiválólag leányiskolai jelleget.

Az olvasmányok legnagyobb részének nyelvezete ellen nem lehet kifogás. De vannak czikkek, melyek gyarlóbb nyelvezetük miatt vagy kihagyandók, vagy átdolgozandók volnának. Ilyen pl. a III. kötet 44. olvasmánya. Értelemzavaró sajtóhibák vannak ugyane kötet 53. olvasmányában, sok fölösleges idegen név a 46. és 47-ben. — A magyarországi első könyvnyomda fölállításának éve az I. kötet 92. lapja szerint 1473., a III. kötet 68. lapja szerint helyesen: 1472. — Téves a II. kötet 83. lapján alul levő jegyzet első része is. Hekaté nem jelenti «a nap messze ható erejét». Hekaté a *hold* istennője, s az ő nyilai nem lehetnek a *nap* sugarai. A dolog úgy áll, hogy Apollónak egyik mellékneve *Hekatos*, s ez a kifejezés a napsugarak messze ható erejére vonatkozik. A tévedés, világosan látszik, Cox-Simonyi «A Mythologia Kézikönyve» 210. pontjának félreértéséből származik. — Szentjóbi «Egyűgyű Paraszt»-ja (III. k.) már nem illik bele korunkba, a múlt korok ismertetésére nem fontos, széptani értéke kevés; tehát fölvétele nincs igazolva, stb.

Ezek s az efféle könnyen javítható csekély hibák azonban eltörpülnek e könyvek jó oldalai mellett, a mely utóbbiak polg. leányiskoláinkban való használatukat ajánlják.

*

MAGYAR OLVASÓKÖNYV felsőbb és polg. leányiskolák I. oszt. számára. Szerkesztette *Réty Ferencz*. Második javitott kiadás. Budapest, 1890. Singer és Wolfner kiadása. Ára füzve 80 kr., vászonkötésben 1 frt. — Ugyanaz a II. oszt. számára. Első kiadás. Budapest, 1888. Ára mint az első részé.

Ez olvasókönyvek első kötetét már első megjelenése alkalmával ismertette s az illető iskolák számára melegen ajánlotta folyóiratunk (Nőnevelés 1887. 91—95. lapjain). Azóta megjelent a 2-ik részök, s ez

már az uj tanterv értelmében készült; az 1-ső rész pedig lényeges, s minden tekintetben előnyös átalakításon ment keresztül s a jelen év folytán 2-ik kiadásban jelent meg. Kiváló jellegét képezi ez olvasókönyveknek az, hogy a szerkesztő a darabok megválasztásánál az olvasmányok *irodalmi értékét* tekintette egyik főkelléknek, s így az olvasmányokat nagyobbrészt elsőrendü íróink műveiből állította össze. Ilyformán a távolabbi czélra is tekintő tanító ez olvasókönyveket úgy használhatja fel, hogy belőlük a IV. s még inkább a VI. osztály tárgyát képező irodalomismertetéshez lassan-lassan jelentékeny anyagot gyűjtethet össze tanítványaival, melyeket a felsőbb osztályokban majd csak kibővíteni s rendszerezni kell.

E jeles iskolai könyvek, melyeknek összeállításában a szerzőt a felsőbbfokú leányoktatás terén szerzett sok évi tapasztalata vezette, — a jelen formájukban még biztosabb eszközeivé váltak a magyar nyelvi és irodalmi oktatásnak a polgári és felsőbb leányiskolákban, s mint ilyeneket a legőszintébben ajánljuk az illető iskolák és illető tudományszak tanárainak becses figyelmébe. *Komáromy Lajos.*

*

Beküldetett: *Magyar nyelvtan*, a min. tanterv szerint a népiskolai tanítás czéljaihoz alkalmazva írta *Deme Károly*, felsőleányisk. igazgató. I. rész: az elemi isk. 2. és 3. osztályának tananyaga, ára fűzve 16 kr., kötve 20 kr.; II. rész: az elemi isk. 4. oszt. tananyaga, ára fűzve 16 kr., kötve 20 kr.; III. rész: az elemi isk. 5. és 6. oszt. tananyaga, ára fűzve 20 kr., kötve 26 kr., kiadja Stampfel Károly, Pozsony. — *A Női Kézimunka-oktatás*, iskolák számára és magánhasználatra. Módszeresen összeállította *Uhrl Józsa*, a pozsonyi m. kir. áll. tnőkpző int. igazgatónője. IV. füzet, ára fűzve 40 kr., kötve 45 kr.; V. füzet, ára fűzve 30 kr., kötve 35 kr. Kiadja Stampfel K. Pozsony.

KIMUTATÁS

A «MÁRIA DOROTHEA EGYESÜLET» VISSZAÉRKEZETT GYÜJTŐÍVEIRŐL.

(Huszonharmadik közlemény.)*

Főgyüjtő Donner Lajos, a csabai polg. leányiskola igazgatója.

A *611.* sz. íven. Gyüjtő: Plesch Paula. István 50 kr. Nádasy Elek 10 kr. Steiner József 10 kr. N. N. 20 kr. Réthy Mari 30 kr. N. N. 10 kr. Wallfisch Mór 20 kr. Ondrovickiné 20 kr. N. N. 20 kr. Kugel 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. Ungár Jenny 50 kr. Sonnenfeld 10 kr. Fried Róza 30 kr. Varga János 10 kr. N. N. 10 kr. Ritter Jakab 20 kr. Jeney Pálné 10 kr. Schlesingerné 10 kr. Rosenthal 20 kr. N. N. 10 kr. Lévyné 50 kr. Plesch Laura 40 kr. *Összesen 5 frt.*

A *601.* sz. íven. Gyüjtő: Fuchs Matild. Fuchs Matild 20 kr. Fuchs Jakab 20 kr. Fuchs Emilia 20 kr. Décsi Józsefné 20 kr. Klein Józsefné 20 kr. Fischer 10 kr. Löwy Gizela 20 kr. Plager Simon 10 kr. Bajcsy Gizela 30 kr. Lovi Leonora 10 kr. Fuchs Gizela 20 kr. Kun Miksa 20 kr. Tomány Vendel 20 kr. Páger Pálné 10 kr. Fischer Manó 10 kr. N. N. 10 kr. Valkó Mari 10 kr. Böhm Pál 1 frt. *Összesen 3 frt 80 kr.*

Az *520.* sz. íven. Gyüjtő: Weisz Berta. Schwartz Samuné 10 kr. N. N. 10 kr. Weisz Berta 10 kr. *Összesen 30 kr.*

A *619.* sz. íven. Gyüjtő: Urszinyi Matild. Urszinyi Matild 1 frt. Kocsis Jánosné 50 kr. Urszinyi Margit 1 frt. *Összesen 2 frt 50 kr.*

A *617.* sz. íven. Sztaricska Matild *20 kr.*

A *616.* sz. íven. Szolár Mátyás 10 kr. Szolár Teréz 10 kr. *Összesen 20 krajczár.*

A *609.* sz. íven. Gyüjtő: Kubek Margit. N. N. 30 kr. M. M. 30 kr. N. N. 20 kr. Kubek Margit 30 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

A *608.* sz. íven. Gyüjtő: Keleti Teréz. Fischer 30 kr. Réthy 20 kr. Lamberger Jakabné 20 kr. Löffler Mórné 20 kr. Rosenthal 20 kr. Klein Józsefné 20 kr. Löwy Mór 10 kr. N. N. 20 kr. Décsi Józsefné 20 kr. N. N. 20 kr. Tychlár 20 kr. Dr. Veress 20 kr. N. N. 50 kr. Szalay Sándor 20 kr. Rémerné 10 kr. Rémer Béla 20 kr. Schossberger 10 kr. Löwy Samuné 20 kr. *Összesen 3 frt 70 kr.*

A *606.* sz. íven. Gyüjtő: Jenei Jolán. Jenei Mihály 20 kr. Jenei Jolán 20 kr. Jenei Lina 10 kr. Dr. Veress 20 kr. *Összesen 70 kr.*

A *605.* sz. íven. Gyüjtő: Grosz Jolán. Fischer nővérek 20 kr. Grosz Miksa 20 kr. Kugel 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Schossbergerné

* A megelőző közleményeket lásd a «Nemzeti Nőnevelés» 1887, 1888, 1889 és 1890. évfolyamaiban.

10 kr. Spitzerné 10 kr. Sonnenfeld Samuné 20 kr. Bleir Hermann 20 kr. Hirschmann testvérek 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Grosz Jolán 20 kr. *Összesen 2 frt 20 kr.*

A *603.* sz. íven. Gyüjtő: Gajdács Dorka. Gajdács Pál 60 kr. Gajdács Andrásné 40 kr. *Összesen 1 frt.*

Az *597.* sz. íven. Gyüjtő: Böhm Etel. N. N. 10 kr. Böhm József 20 kr. Fuchs Gyuláné 20 kr. Fuchs Jakab 20 kr. Böhm Ignácz 30 kr. *Összesen 1 frt.*

Az *564.* sz. íven. Gyüjtő: Achim Ilona. Achim Tamás és Tamásné 50 kr. Achim Ilona 20 kr. Janovszki Judit 20 kr. Achim András 30 kr. Achim Andrásné 20 kr. Achim Jánosné 10 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

Az *1569.* sz. íven. Gyüjtő: Kulpin Jenny. Kulpin B. 30 kr. N. N. 10 kr. Rosenthal 10 kr. Kulpin Jakab 10 kr. Teván Ilona 10 kr. Fried József 20 kr. N. N. 10 kr. Teván Adolfné 50 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. M. M. 11 kr. Lehmann 10 kr. Lékó 10 kr. M. J. 20 kr. Kulpin Ede 20 kr. N. N. 10 kr. Dr. Boros 20 kr. Gyüjtő 10 kr. Dr. Berényi Ármin 1 frt. *Összesen 4 frt 11 kr.*

Az *1565.* sz. íven. Gyüjtő: Silberstein Józsa. N. N. 20 kr. Stern Antal 10 kr. N. N. 10 kr. Névtelen 10 kr. N. N. 30 kr. Silberstein Ignácz 40 kr. N. N. 20 kr. Löwy Jakab 60 kr. Krebs Miksa 40 kr. Lefkovics Lipót 30 kr. Egy bécsi 20 kr. N. N. 30 kr. Brett Miksa 20 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 3 frt 60 kr.*

Az *1574.* sz. íven. Gyüjtő: Fáy Rózsa. Fáj Samuné 50 kr. Reisz Miksáné 40 kr. N. N. 20 kr. Fáy Mórné 40 kr. Fáy Miksa 10 kr. *Összesen 1 frt 60 kr.*

Az *1568.* sz. íven. Gyüjtő: Laczó Judit. Slabigh Jakab 10 kr. Laczó Judit 20 kr. Korinszky Mihály 40 kr. *Összesen 70 kr.*

Az *1726.* sz. íven. Gyüjtő: Droppa Emilia. Droppa Emilia 20 kr. Páger Pálné 20 kr. Hirschmann testvérek 10 kr. Csáki Pálné 10 kr. Linder Margit 10 kr. Nagy Bálintné 20 kr. Lepény Andrásné 10 kr. Bezzegh Dánielné 10 kr. Csepregi Hermin 10 kr. N. N. 10 kr. Csepregi K. 20 kr. Lépésy Pál 20 kr. Horváth Mihályné 10 kr. Márkus Mihály 10 kr. *Összesen 1 frt 90 kr.*

Az *1728.* sz. íven. Gyüjtő: Gécs Jolán. Rosenbaum József 20 kr. Moldovány Dávid 10 kr. Sonnenfeld Samuné 10 kr. Hajdu Antal 10 kr. Luptovics Frigyes 10 kr. Varga M. 10 kr. Timár Endre 20 kr. Varga Géza 10 kr. Michnay Berta 20 kr. N. N. 30 kr. Rusz Jakabné 20 kr. M. M. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Fábry Károlyné 40 kr. N. N. 40 kr. N. N. 10 kr. Fábry Soma 40 kr. Fábry Margit 30 kr. Rolkó Irma 30 kr. *Összesen 4 frt.*

Az *1737.* sz. íven. Gyüjtő: Löwy Matild. Löwy Mórné 20 kr. Wasservogel Sománé 10 kr. Wasservogel Ferencz 20 kr. Grünhut Mark 20 kr. Löwyné 30 kr. Löwy Matild 10 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Az *1740.* sz. íven. Gyüjtő: Tausz Malvin. N. N. 2 frt. N. N. 1 frt. Nics Péterné 1 frt. N. N. 40 kr. N. N. 40 kr. N. N. 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 40 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Béla 20 kr. N. N. 50 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 8 frt.*

Az *1735.* sz. íven. Gyüjtő: Konecsny Irma. Nagy Antal 20 kr. Zajicsek Ignácz 10 kr. Zajicsek Amália 10 kr. Zajicsek Kelemen 10 kr.

Zajicsek Emma 10 kr. Francz József 10 kr. Konecsny 10 kr. N. N. 20 kr. Klanghammer István 10 kr. Konák Mihályné 10 kr. Lauringer 10 kr. Uhrin Andrásné 10 kr. Lauringer Gy. 14 kr. Kovács János 10 kr. Kovács Pálné 10 kr. Kovácsné 10 kr. Kristóffy Matild 20 kr. Bartolak János 20 kr. *Összesen 2 frt 24 kr.*

Az *1734.* sz. íven. Gyüjtő: Keleti Malvin. Varságh Bála 50 kr. Fuchs Gyula 20 kr. Löwy Gizela 20 kr. Rosenthal Márton 20 kr. Keleti Malvin 20 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

Az *513.* sz. íven. Gyüjtő: Beliczey Erzsébet. Kis Lászlóné 1 frt. Péky Antal 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 70 kr. Beliczey Józsefné 1 frt. Nagy Aranka 1 frt. Ursziny Margit 1 frt. G. G. 30 kr. Y. Y. 10 kr. *Összesen 7 frt 10 kr.*

Az *1738.* sz. íven. Gyüjtő: Rosenthal Irén. Rosenthal Ignáczné 50 kr. Rosenthal Mártonné 30 kr. N. N. 50 kr. F. B. 50 kr. Rosenthal Ignácz 50 kr. N. N. 20 kr. Rosenthal Irén 20 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

Az *1721.* sz. íven. Gyüjtő: Réthi Flóra. Salzmann Vilmos 20 kr. Propper Lajos 20 kr. Heidenberger Rozália 20 kr. Réthi Lipótné 50 kr. N. N. 1 frt. N. N. 30 kr. Podhradszky 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Lausch Ede 50 kr. *Összesen 3 frt 20 kr.*

Az *1717.* sz. íven. Gyüjtő: Gajdács Ilona. Kliment György 20 kr. Achim András 20 kr. Gajdács János 50 kr. Gajdács Ilona 20 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Az *1577.* sz. íven. Gyüjtő: Mudrony Anna. Mudrony Anna 10 kr. Mudrony Irén 20 kr. Lukács Endre 40 kr. Vidovszky 40 kr. *Összesen 1 frt 10 kr.*

Az *1576.* sz. íven. Gyüjtő: Schwarz Teréz. Schwarz Sománé 50 kr. N. N. 40 kr. N. N. 50 kr. N. N. 20 kr. N. N. 40 kr. *Összesen 2 frt.*

Az *1718.* sz. íven. Kliment Mari *40 kr.*

Az *1719.* sz. íven. Gyüjtő: Pollák Ilona. W. R. 50 kr. B. Adolf 1 frt. Senki 20 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

Az *1729.* sz. íven. Gyüjtő: Grünfeld Giza. Grünfeld Dávid 20 kr. Schwartz Sámuel 20 kr. Lerner Jakab 20 kr. Szász Pál 2 frt. Aucsin György 10 kr. *Összesen 2 frt 70 kr.*

Főösszeg 74 frt 75 kr.

Főgyüjtő Lázárné Kasztner Janka, a kolozsvári tanítónőképző intézet igazgatója.

Az *1071.* sz. íven. Gyüjtő: Roháts Ida. Dombi Lászlóné 80 kr. Bogdán Ferencz 30 kr. Deák Károlyné 10 kr. Gamó Károly 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 50 kr. N. N. 30 kr. X. Y. 30 kr. Dr. Zentai 30 kr. Mónya Margit és Erzsike 20 kr. N. N. 20 kr. Tarján Lajosné 10 kr. Lőcsei Zsigmond 10 kr. Csorja Ferenczné 10 kr. Ugron János 10 kr. Mihály Albert 20 kr. Vajna Mihályné 50 kr. *Összesen 4 frt 40 kr.*

A *9092.* sz. íven. Gyüjtő: Szabó Ilona. Szabó Sándorné 20 kr. Kulcsár Ferencz 20 kr. K. Lajos 30 kr. Barna Sámuel 20 kr. Keresztes Lajosné 10 kr. X. Y. 20 kr. Veress Lipót 10 kr. Fodor Árpád 10 kr. Péter Mariska 20 kr. Balogh Juliska 10 kr. Frankovszky József 20 kr. Kulcsár Ferenczné 10 kr. X. X. 20 kr. Szabadi Gáborné 20 kr. Brém Tamásné 10 kr. Stix 10 kr. Spitzer Mari 10 kr. Atlasz András 20 kr. Novák Izsák 30 kr. Esztergás Kajetán 20 kr. Gerő 20 kr. Chéhás István 20 kr. N. N. 10 kr. Körmöczy Józsefné 40 kr. Gábor Anna 10 kr. Soós

Ilona 10 kr. Klasz Lujza 10 kr. Iszlay Pálné 10 kr. Knotz Miklósné 20 kr. Klósz János 10 kr. *Összesen 5 frt.*

A *9093.* sz. íven. Gyüjtő: Pál Róza. János Mariska 10 kr. N. N. 50 kr. K. K. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 1 frt. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. N. N. 30 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. *Összesen 3 frt 30 kr.*

A *9113.* sz. íven. Gyüjtő: Gál Etelka. Gál Etelka 30 kr. Gál Ignácz 10 kr. Gál Elekné 20 kr. Gál Ilona 20 kr. Gál Gábor 10 kr. Szabó Antalné 20 kr. Cseh Vilmosné 10 kr. Kovács Antalné 10 kr. Szőcs Mártonné 10 kr. László Domokosné 20 kr. Becze Ilka 20 kr. Kiss Antalné 10 kr. Bartha Ignáczné 20 kr. Kőváry Paula 20 kr. Csiszér Józsefné 10 kr. Gál Erzsike 10 kr. Veress Lajos 10 kr. *Összesen 2 frt 60 kr.*

Az *1060.* sz. íven. Gyüjtő: Mátyás Ilona. Mephisto 30 kr. Nagy Irén 30 kr. Gábor 1 frt. Valaki 1 frt. Gajzágó Vilmos 50 kr. Szabó Károly 30 kr. Mátyás Zsigmond 1 frt. Mátyás Anna 30 kr. Névtelen 20 kr. Valaki 20 kr. *Összesen 5 frt 10 kr.*

A *9104.* sz. íven. Gyüjtő: Szabó Etelka. Lippe Salamon 1 frt. Orbán Károly 50 kr. Beksi Gyuláné 10 kr. Szabó Etelka 10 kr. *Összesen 1 frt 70 kr.*

A *9090.* sz. íven. Gyüjtő: Máthé Olga. N. N. 10 kr. Folyovics 30 kr. Laskai Árpád 50 kr. Bogulin Mintrop 13 kr. Szentpéteri Márton 20 kr. Száva Pető 30 kr. Matheovics János 20 kr. Czink Sándor 30 kr. *Összesen 2 frt 3 kr.*

Az *1072.* sz. íven. Gyüjtő: Molnár Irma. N. N. 20 kr. Dr. Koch Antalné 30 kr. N. N. 20 kr. Molnár Nándorné 30 kr. N. N. 10 kr. N. N. 40 kr. Munkács 40 kr. Fried Pista 20 kr. Vajna Károlyné 30 kr. Selley 20 kr. Selleyné 1 frt. Matzinger Sándorné 50 kr. Matzinger Sándor 50 kr. Peterdyné 40 kr. Znojemszky Nándorné 30 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 5 frt 50 krajczár.*

Az *1075.* sz. íven. Gyüjtő: Bán Eliz. Balogh Ilonka 20 kr. Balogh Ferencz 20 kr. Balogh Ferenczné 20 kr. Kuti főhadnagy 25 kr. Kuti Pistika 25 kr. Kovács Béla 20 kr. N. N. 15 kr. Viola József 20 kr. N. N. 20 kr. X. Y. 20 kr. X+Y. 10. X—Y. 5 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

A *9108.* sz. íven. Gyüjtő: Tochtermann Mari. Rednicz Péterné 50 kr. Kaszó Jolán 50 kr. Tochtermann Bella 20 kr. *Összesen 1 frt 20 krajczár.*

Az *1074.* sz. íven. Gyüjtő; Török Berta. Graf Emma 10 kr. N. N. 20 kr. Csernátoniné 50 kr. K. Gyuláné 30 kr. Polgári Jenőné 20 kr. Cserja Károlyné 20 kr. Havas Gyuláné 50 kr. Urambátyám 1 frt. *Összesen 3 forint.*

A *9111.* sz. íven. Viski Erzsébet *50 kr.*

A *9015.* sz. íven. Gyüjtő: Boór Róza. Telegdi Józsefné 1 frt. Falusi Károlyné 20 kr. Krassovátz Matild 20 kr. Kovács Józsefné 1 frt. Szabó Istvánné 20 kr. Tóth Kálmán 50 kr. Dr. Grünbaum Lipót 1 frt. Stéger 40 kr. Beőthy Klára 50 kr. Kolontáry János 50 kr. Boór Géza 20 kr. Rohoska Zsuzsánna 10 kr. Boór Károly 20 kr. *Összesen 6 frt.*

Az *1064.* sz. íven. Gyüjtő: Szabó Ilona. Kiss Blanka 10 kr. Reich Janka 10 kr. Magyarosi Gyuláné 20 kr. Ferenczy Gyula 1 frt. N. N. 50 kr. *Összesen 1 frt 90 kr.*

A *9103.* sz. íven. Storch ezredes *1 frt.*

A *9117.* sz. íven. Gyüjtő: Ulrich Ida. Ulrich Piroska 10 kr. Gyula 10 kr. Anna 10 kr. Józsa 20 kr. Ida 50 kr. *Összesen 1 frt.*

Az *1068.* sz. íven. Gyüjtő: Tutsek Irma. Kiss Sándor 1 frt. N. N. 20 kr. Tusnádi fürdő vendég 20 kr. Löwenhardt Lujza 20 kr. Bogdán Emil 50 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

A *9118.* sz. íven. Gyüjtő: Molnár Flóra. Molnár Károly 10 kr. László 10 kr. Lajos 10 kr. József 10 kr. Geczö Béla 10 kr. Kikindai Gyula 10 kr. Geczö Árpád 10 kr. N. N. 10 kr. Sándor Albert 10 kr, Antalfy Gábor 10 kr. *Összesen 1 frt.*

A *9109.* sz. íven. Priegl Judit *1 frt.*

A *9115.* sz. íven. Gyüjtő: Voith Ilona. Születésnap 1 frt. Oláh Lajosné 1 frt. Dús Jenő 1 frt. *Összesen 3 frt.*

Az *1063.* sz. íven. Gyüjtő: Herczegh Camilla. Czetz Péter és Péterné 20 kr. Jenő 10 kr. Szász Pál 1 frt. Fügi János 20 kr. Popper Farkas 1 frt. N. N. 10 kr. Herczegh Róza 20 kr. Gyula 10 kr. Eöry István 10 kr. *Összesen 3 frt.*

A *9096.* sz. íven. Nagy Róza *20 kr.*

A *9114.* sz. íven. Kertész Emma *1 frt.*

A *9115.* sz. íven. Gyüjtő: Péter Emilia. Futó Lajos 10 kr. N. N. 10 kr. Ferenczi K. 10 kr. Bányay 10 kr. Uray Miklós 20 kr. Bodó József 20 kr. *Összesen 80 kr.*

A *9100.* sz. íven. Dücklmann Leontin *1 frt.*

A *9112.* sz. íven. Gyüjtő: Bernáld Ilona. Bernstein Mór 10 kr. Gvidó János 10 kr. Toczauer Béla 10 kr. Incze Frigyes 10 kr. Veress Berta 10 kr. Sándor Emma 10 kr. N. N. 10 kr. Lánghi Emma 10 kr. Szekula K. 10 kr. Rohoska Zs. 10 kr. Balogh M. 10 kr. Bartók Ida 10 kr. N. N. 10 kr. Székely Margit 10 kr. Gyarmathy Camilla 50 kr. Illyés Gizela 10 kr. Cseh Mariska 10 kr. Wellál Kati 10 kr. Molnár Clára 10 kr. *Összesen 2 frt 30 kr.*

A *3124.* sz. íven. Gyüjtő: Halácsy Amália. N. N. 30 kr. N. N. 50 kr. Dr. Bernard József 50 kr. Mayering Emma 1 frt. Mayering Károlyné 50 kr. G. József 1 frt. Klein Jakabné 50 kr. Herzenfeld 20 kr. Klein Gyula 50 kr. Rieger András 30 kr. Siprákné 50 kr. Mártin József 50 kr. N. N. 30 kr. Klein Ferencz 30 kr. Wagner 50 kr. Gaál Imre 20 kr. N. N. 30 kr. N. N. 1 frt. Spiesz Mihály 20 kr. *Összesen 9 frt 10 kr.*

A *9011.* sz. íven. Gyüjtő: Csoma Mari. Dubay Margit 50 kr. X. Y. 10 kr. Kovácsné 10 kr. Wendelin Adolf 10 kr. Deák Tódor 10 kr. Deák 20 kr. Stein Jenő 10 kr. Kedves Terka 20 kr. Csoma Mari 10 kr. Zsiga 10 kr. Vilma 10 kr. Péter 30 kr. *Összesen 2 frt.*

A *9099.* sz. íven. Gyüjtő: Páll Róza. Endrődy Teréz 20 kr. Képes Lujza 25 kr. Piroska 15 kr. Ferencz 50 kr. Zaphir M. 30 kr. Izsekutz Jenő 50 kr. Vastag Henrik 10 kr. Ürmösi Katinka 10 kr. Képes Mariska 10 kr. Képes Lászlóné 20 kr. Pál Gerő 50 kr. Képes László 50 kr. Székely Jónásné 25 kr. Székely Jónás 25 kr. Tamás Anna 20 kr. Képes Kálmán 10 kr. Pál Gerőné 20 kr. *Összesen 4 frt 40 kr.*

Az *1073.* sz. íven. Gyüjtő: Szabó Gizela. Szabó Gizela 80 kr. Lázár Antal 50 kr. Szőllössy Anna 10 kr. Ida 10 kr. Balázs Anna 10 kr. Mák Mariska 10 kr. N. N. 20 kr. Tamási Terka 10 kr. Tamási Kata 10 kr. *Összesen 2 frt 10 kr.*

Az *1069.* sz. íven. Gyüjtő: Gencsy Irén. Hulinka Géza 30 kr.

Bogdán Irma 20 kr. Balázs Márton 30 kr. Gencsy György 30 kr. Kirner János 40 kr. Czégényi Károly 40 kr. N. N. 20 kr. László József 80 kr. Gencsy Irén 10 kr. *Összesen 3 frt.*

Az *1062.* sz. íven. Gyüjtő: Vargha Ida. Böszörményi Károly 46 kr. Kiss Ferencz 50 kr. N. N. 1 frt. Fibik Ilona 30 kr. *Összesen 2 frt 26 krajczár.*

Az *1066.* sz. íven. Zayzon Irma *50 kr.*

A *9012.* sz. íven. Gyüjtő: Köpe Ida. Köpe Ida 50 kr. Nagy Lázár 50 kr. Penzel Mihály 50 kr. Geyer Ida 40 kr. N. N. 10 kr. Köpe Sándor 40 kr. Köpe Lujza 20 kr. Konya Sándor 1 frt 50 kr. Konya Károly 50 kr. Liebl Ede 40 kr. *Összesen 5 frt.*

A *9094.* sz. íven. Gyüjtő: Lippe Sarolta. Kaufmann Vilmos 40 kr. Schön S. 10 kr. Hillinger 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 30 kr. *Összesen 1 frt 30 kr.*

A *9107.* sz. íven. Doucha Szidónia *1 frt.*

A *9110.* sz. íven. Röszner Valéra *1 frt.*

A *9106.* sz. íven. Gyüjtő: Kocinba Róza. N. N. 50 kr. Fiala Antal 30 kr. Fakó Pál 10 kr. György Benő 10 kr. M. János 10 kr. N. N. 10 kr. Kocinba János 30 kr. *Összesen 1 frt 50 kr.*

A *9097.* sz. íven. Gyüjtő: Szász Róza. Csiszér Gizela 10 kr. Bakcsi Gáspár 10 kr. Enyeterné 10 kr. Gecser 40 kr. N. N. 10 kr. Hazay László 20 kr. *Összesen 1 frt.*

Az *1067.* sz. íven. Gyüjtő: Barthel Vilma. Gombos Lászlóné 50 kr. Stilla Istvánné 50 kr. Gombos József 20 kr. Gombos László 20 kr. Varga Dánielné 20 kr. Galambfalvi 1 frt. Barthel Vilma 40 kr. *Összesen 3 forint.*

Főösszeg 100 frt.

«Örök szeretet» ívek.

A *12430.* sz. íven. Milassin gyógyszerész *1 frt.*

A *19699.* sz. íven. Dióssy *1 frt.*

A *4878.* sz. íven. Bartók Ágost *1 frt.*

A *7536.* sz. íven. Gyüjtő: Zámborovszky Ludmilla. Miskolczy Nándor 1 frt. Korbuly Ferencz 30 kr. Goldhammer Albertné 1 frt. N. N. 50 kr. N. N. 50 kr. Rentka János 20 kr. Sarkady Julia 50 kr. Nagy Adél 50 kr. N. N. 30 kr. Kis Andrásné 50 kr. Ujházy Károly 1 frt. Árón Manóné 1 frt. N. N. 50 kr. N. Gizela 1 frt. Balog Jánosné 1 frt. Irásy Alajosné 1 frt. N. N. 50 kr. Miskolczy Jenőné 2 frt. Bottykay Menyhértné 1 frt. Egy valaki 1 frt. Maróczy Mari 50 kr. X. Y. 1 frt. Kóbor Kornélia 1 frt. Scheppel Gyuláné 60 kr. Bayer Laura 50 kr. Antolovits Irma, Ilona és Gizela 1 frt. Légszeszgyár igazgatósága 5 frt. Károly Ilona 50 kr. Zivuska Ferenczné 50 kr. Csicsay Alajos 1 frt. Zivuska Józsefné 1 frt. Bossnay Károlyné 50 kr. *Összesen 28 frt 40 kr.*

A *12443.* sz. íven. Molnár Lajos *3 frt.*

A *1016.* sz. íven. Gyüjtő: Declava Zsella. Erb Karolin 50 kr. N. N. 2 frt. N. N. 2 frt. Perczel 1 frt. Rapun Aladár 1 frt. Kiss Emil 50 kr. Cserny Gyula 1 frt. Krisztina 50 kr. Schwarcz Jakabné 50 kr. Nagyné 1 frt. N. N. 2 frt. Jellasich Julia 50 kr. N. N. 1 frt. Bihari Teréz 1 frt. N. N. 50 kr. *Összesen 15 frt.*

Az *5601.* sz. íven. Darnay és Kiss *1 frt.*

A *133.* sz. íven. Griffing Ede *1 frt.*

A *20425.* sz. íven. Gróf Trauttenberg Frigyesné *2 frt.*

A *14444.* sz. íven. Gyüjtő: Imrey István. Imrey Margit 50 kr. Rákosiné 1 frt. N. N. 25 kr. Preszly Olga 50 kr. Bodendorfer 50 kr. *Összesen 2 frt 25 kr.*

Az *1595.* sz. íven. Körjegyző *20 kr.*

A *19498.* sz. íven. Beniczky György *1 frt.*

A *7849.* sz. íven. Chován Károly *1 frt.*

Az *1380.* sz. íven. Bakoss Lajos *40 kr.*

A *2346.* sz. íven. Bucsányi Nándor 50 kr. Julia 50 kr. Matild 50 kr. Kálmán 50 kr. *Összesen 2 frt.*

A *13766.* sz. íven. Gyüjtő: Görög Irén. Görög Irén 50 kr. Thuri Rózsa 30 kr. V. A. 1 frt. Csemer Pálné 60 kr. Varga József 20 kr. Németh Ignáczné 1 frt. Sólyom Eszter 10 kr. Sólyom Pálné 10 kr. Szabó Irén 20 kr. Tóth Sándorné 50 kr. Soós Lajosné 20 kr. Saári Elekné 20 kr. Mártonné 30 kr. Szücs Lajosné 10 kr. Rodoczi Józsefné 10 kr. Somogyi Lajos 10 kr. *Összesen 5 frt 50 kr.*

A *19592.* sz. íven. Dr. Klementi Géza *1 frt.*

A *7457.* sz. íven. X—Y *20 kr.*

A *8094.* sz. íven. Florián Ilka *2 frt.*

A *19556.* sz. íven. Gyüjtő: Baur György. Adonyi takarékpénztár 1 frt. Koller N. 20 kr. Wetzel Lajosné 50 kr. Bauer N. 20 kr. Ekkert Lászlóné 50 kr. N. N. 20 kr. Miller 20 kr. Herneyné 20 kr. *Összesen 3 forint.*

A *859.* sz. íven. Gyüjtő: Haller Gizela. Haller Károly 1 frt. Szentkirályi Gyula 1 frt. Haller Károlyné 1 frt. Dr. Haller Károly 1 frt. Haller Gizela 1 frt. *Összesen 5 frt.*

A *917.* sz. íven. Gróf Károlyi Sándor *10 frt.*

A *15070.* sz. íven. N. N. 1 frt. Károlyi György 2 frt. *Összesen 3 forint.*

A *12488.* sz. íven. Gyüjtő: Ormos Géza. Ormos Géza 2 frt. Dániel László 1 frt. Alasz Elemér 1 frt. *Összesen 4 frt.*

Az *5475.* sz. íven. Nemecskayné Malvin *1 frt.*

A *19722.* sz. íven. Eiszelt Vincze *1 frt.*

Az *5920.* sz. íven. Gyüjtő: Nagy Bertalan. Kopácsi Ilona 80 kr. Goldstein Emma 30 kr. Gyika Anna 50 kr. Gyika Augusztin 50 kr. Szentesi Irma 10 kr. Benczur Erzsike 6 kr. Szabó Pireska 16 kr. Karacs Anna 15 kr. Schweizer Elsa 20 kr. Eötvös Anna 26 kr. Pásztor Margit 10 kr. Dianowszky Ilona 15 hr. Fodor Erzsi 2 kr. Demeter Jolán 11 kr. Szathmáry Zsuzsika 20 kr. Kormos Juliska 13 kr. Biró Gizela 2 kr. Szarka Margit 20 kr. Gasznor Irén 25 kr. Kerékgyártó Zsuzsika 22 kr. Hámos Lilla 50 kr. Vadászy Mari 10 kr. Horseczky Erzsi 20 kr. Nagy Boriska 6 kr. Zsupán Bóra 10 kr. Benczur Margit 4 kr. Vladár Erzsi 26 kr. Schwarcz Szerén 10 kr. Szücs Gizela 20 kr. Zuber Margit 49 kr. Pósa Margit 10 kr. Kállay Vilma 3 kr. Szuhanotty Ilona 20 kr. *Összesen 6 frt 79 kr.*

A *11125.* sz. íven. Gyüjtő: Kókai Lajos. Kókai Lajos 2 frt. Kókai Lajosné 1 frt. Janka 1 frt. Margit 1 frt. *Összesen 5 frt.*

A *188.* sz. íven. Dr. Erőss Gyula *2 frt.*

A *13106.* sz. íven. Haidinger Ágostné 1 frt. N. Pál 1 frt. Wolfné 1 frt. Birnbaum 50 kr. Perei Jánosné 50 kr. Goldschmidt 1 frt. Herz

Adolf 50 kr. Wolf József 50 kr. N. N. 50 kr. Deutsch 50 kr. Szücs József 50 kr. Kerekes 50 kr. N. N. 2 frt. *Összesen 10 frt.*

A *11547.* sz. íven. Gyüjtő: Galyasi Paula. Láday Kázmér 1 frt. Ponty Kelemen 1 frt. Cséplő Péter 1 frt. Gáspár 1 frt. Br. Rémer Pál 1 frt. *Összesen 5 frt.*

A *19445.* sz. íven. Balassa Lajos 1 frt. Valaki 20 kr. Valaki 20 kr. *Összesen 1 frt 40 kr.*

A *7206.* sz. íven. Gyüjtő: Csiki Károly. Csiki Károly 50 kr. Benkő Lajos 25 kr. Szabó Gergely 10 kr. Székely József 10 kr. László Károly 10 kr. Csiszár Dénes 20 kr. Mélik Kristóf 20 kr. *Összesen 1 frt 45 kr.*

A *2335.* sz. íven. Bürgermeister Antal *5 frt.*

A *10810.* sz. íven. Feigenbaum Lajos *1 frt.*

A *11704.* sz. íven. Csiki Viktor *5 frt.*

A *2319.* sz. íven. Gyüjtő: Bernárd. Bernárd 2 frt. Storch Ernő 1 frt. *Összesen 3 frt.*

A *17476.* sz. íven. Gyüjtő: Hofmann Károly. Molnár Imre 1 frt. G. G. 1 frt. W. V. 1 frt. Hofmann Károly 2 frt. *Összesen 5 frt.*

Az *1249.* sz. íven. Gyüjtő: Péczely Ferencz. Kühnel Oszkár 1 frt. Dr. Gedeon László 1 frt. Geiger Manó 1 frt. N. N. 30 kr. Hosszú 1 frt. Duka László 1 frt. *Összesen 5 frt 30 kr.*

A *824.* sz. íven. Mészáros Károlyné *2 frt.*

Az *10004.* sz. íven. Gyüjtő: Rakovszky István. Gajári Ödön 1 frt. Rakovszky Géza 1 frt. Gróf Korinszky Frigyesné 2 frt. Perlaky Elek 2 frt. Jánoky Gyuláné 1 frt. Rakovszky István 13 frt. *Összesen 20 frt.*

A *830.* sz. íven. Gyüjtő: Gyöngyösi Soma. Dr. Polgár Sándor 2 frt. Téven Zsigmond 2 frt. Gyöngyösi Takarékpénztár 5 frt. Lovcsányi Pál 2 frt. *Összesen 11 frt.*

A *608.* sz. íven. Gyüjtő: Jázmayné. Gundel Jánosné 2 frt. Jázmay Jenőné 2 frt. Dr. Jázmay Gyula 2 frt. Dr. Jázmay László 2 frt. Falk Zsigmond 2 frt. Falk Sarolta 1 frt. Rubner Károlyné 2 frt. Dr. Dirner Gusztáv 2 frt. *Összesen 15 frt.*

A *940.* sz. íven. Gyüjtő: Kenessey Béla. Kenessey Béla 2 frt. Kenessey Béláné 2 frt. *Összesen 4 frt.*

Az *1358.* sz. íven. Szkicsák Lipót *40 kr.*

Az *1387.* sz. íven. Gyüjtő: Lustig Emma. Sz. Emma 50 kr. L. Z. 10 kr. N. N. 6 kr. Weber 6 kr. N. N. 10 kr. Lajos 50 kr. Sarolta 30 kr. Egy jogász 50 kr. L. E. 1 frt. N. N. 20 kr. N. N. 10 kr. Fekete 20 kr. N. N. 20 kr. N. N. 40 kr. N. N. 10 kr. N. N. 20 kr. N. N. 20 kr. Lustig Emma 2 frt. *Összesen 7 frt 32 kr.*

A *473.* sz. íven. Dr. Verzár Joachim *10 frt.*

Az *1068.* sz. íven. Kézsmárki Frey Vilmos *2 frt.*

Az *1228.* sz. íven. Szontághné Veres Janka *2 frt.*

Az *577.* sz. íven. Pethőné Koller Vilma *2 frt.*

A *960.* sz. íven. Gyüjtő: Botta Anna. Horváth Mihályné 2 frt. Grünn Róza 2 frt. Novák Jánosné 1 frt. Keresztényi Antalné 1 frt. Topp Erzsébet 1 frt. Kompálné 1 frt. Tibád Mihályné 1 frt. Pánczélné 20 kr. Fleiszig Berta 2 frt. Czinka Román 1 frt. Novák Jánosné 50 kr. Fleiszig József 1 frt. Schönberger 50 kr. Hermann Fridrika 50 kr. Dániel Ödönné 1 frt. Spillauerné 50 kr. Benedekné 1 frt. Könczey Gyuláné 1 frt. Náthán Józsefné 1 frt. Taglicht Józsefné 50 kr. Fleiszig Lipótné 50 kr. Krempelsz

Amália 50 kr. Tóth Józsefné 50 kr. Csiki Károly 1 frt. Zakariás Józsefné 1 frt. Zakariás Mártonné 60 kr. Kühnné 60 kr. Pleszkottné 1 frt. Ilniczky Károlyné 80 kr. Herszényi Imréné 50 kr. Kapdebó Ferenczné 1 frt. Boér Lászlóné 30 kr. Goldstein Fánni 30 kr. Oros Irén 40 kr. Nagy Sándor 1 frt. Botta Anna 30 kr. *Összesen 30 frt.*

Az *1342.* sz. íven. Dr. Haraszti Emil *2 frt.*

Az *1490.* sz. íven. Fleiszig Matild 1 frt. Beyer Józsa 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *89.* sz. íven. Dr. Csengey Gyula 2 frt. B. Ö. 1 frt. *Összesen 3 forint.*

A *982.* sz. íven. Gyüjtő: Svarcz Irma. Richter Gusztáv 1 frt. Etsy Ferenczné 1 frt. Groze Győzőné 1 frt. Marosy Károlyné 1 frt. Láczay Gyuláné 60 kr. Jászay Istvánné 1 frt. Holländer Sámuelné 60 kr. Fábián Jánosné 1 frt. Naményi 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 60 kr. N. N. 20 kr. *Összesen 10 frt.*

Az *1623.* sz. íven. Arányi Kisztina *2 frt.*

Az *1277.* sz. íven. Hüttl Józsefné *2 frt.*

Az *1423.* sz. íven. Sörösné Varga Adél *2 frt.*

Az *1796.* sz. íven. Gyüjtő: Seltenreich Emma. A miskolczi ev. ref. leányiskola benlakó növendékei 1 frt 30 kr. Horváth László 2 frt. Horváth Lászlóné 1 frt. Murgonyay Zsenni és Ella 1 frt. Dr. Fodor Pál 1 frt. Torkos Gizela 2 frt. Wildner Alajos 2 frt. Oszváth Gizela 50 kr. Ulmann Johanna 2 frt. Reisz József 1 frt. Czigler Mária 1 frt. Horváth Paulina 50 kr. Nepkó Julia 1 frt. Toperczer Matild 1 frt. Dianiska Mina 1 frt. Ormosi Lujza 1 frt. *Összesen 20 frt 30 kr.*

Az *1070.* sz. íven. Csiszár István 1 frt. N. N. 1 frt. *Összesen 2 forint.*

A *959.* sz. íven. Báró Boxberg Paula *2 frt.*

A *794.* sz. íven. Gyüjtő: Latzkovszky Lajos. Latzkovszky Lajos 5 frt. Grosz József 50 kr. Kanizsai Jenő 5 kr. Malatinszky Lajos 50 kr. Dvorzsák Lambert 1 frt. Bakó József 10 kr. Szabó Gergely 10 kr. Berde Lajos 15 kr. Pap Simon 50 kr. Jánosi Márton 10 kr. Zöld Márton 10 kr. *Összesen 8 frt 10 kr.*

A *888.* sz. íven. Gönczy Pálné *50 frt.*

Az *1370.* sz. íven. Martinovits Péterné *1 frt.*

Az *1086.* sz. íven. Gyüjtő: Márkus Péter. Mészáros János 1 frt. Ismeretlen 50 kr. Zányi 1 frt. Olgyay Gyula 20 kr. Ismeretlen 10 kr. Schiller Károly 20 kr. Grasztilek 30 kr. N. N. 20 kr. Dr. Stern Mór 10 kr. Haszala 20 kr. Flesch Mátyás 20 kr. Müller Lajos 20 kr. Fülöp 20 kr. Jamniczky 50 kr. Mosóczky 50 kr. Mihály 50 kr. Dr. Mindel 1 frt. Richter 30 kr. Samu 50 kr. Baraczk Mór 50 kr. Jermendy Samu 20 kr. Wattki Fülöp 50 kr. Kossodecki 20 kr. Szücsi 30 kr. Laffels József 50 kr. N. N. 90 kr. Fanczel Antal 40 kr. Haase 3 frt. Gelber 30 kr. Dr. Kuncz 30 kr. Mályi 50 kr. Schauer 1 frt. Sessler Henrik 30 kr. Stur 30 kr. Kittler 30 kr. Polikeit Antal 30 kr. Radó József 40 kr. Gyuracskay Alajos 50 kr. *Összesen 18 frt 40 kr.*

A *417.* sz. íven. Gyüjtő: Jelentsik Vincze. Jelentsik és neje 2 frt. Mészárosné 1 frt. Kollerits 1 frt. Lajtos 1 frt. Stein 1 frt. Tedinszky 1 frt. Vrazély 1 frt. Hazay Vilmos 1 frt. Bernolák 1 frt. Fischer 1 frt. Benárd Ágoston 1 frt. Weidinger 1 frt. Commensoli 1 frt. Oberkamm Gyula

1 frt. Weisz Mór 1 frt. Zólyomi György 1 frt. Dr. Fábián 1 frt. Udvardy Sándor 1 frt. Ilmlanszky 1 frt. Szabó 1 frt. Bajanovits 1 frt. Hiederer Károly 1 frt. Dr. Halaupek József 1 frt. Szabó 1 frt. Dr. Turcsányi 1 frt. Czuchi Ágost 1 frt. Mezey 1 frt. Halász Károly 1 frt. Bossich Károly 1 frt. Kessler 1 frt. Starbót 1 frt. Mózsa 1 frt. Földesy Dezső 1 frt. Moser Béla 1 frt. Döry Lajosné 2 frt. Braun 1 frt. Dánffy Dénes 1 frt. Rudolf János 1 frt. Malatánszky 1 frt. Báró Bibra Frigyes 1 frt. Grünfeld Gyula 1 frt. Pöttösy 1 frt. Dillyén Árpád 1 frt. Báró Zmoich 1 frt. Benedek Samu 1 frt. Ólejnik József 1 frt. Farkas 1 frt. Kopácsi József 1 frt. Ráth Rezső 1 frt. Dolezell 1 frt. Molnár Dezső 2 frt. Ruday József 1 frt. Fáby Mihály 1 frt. Hubert Andor 1 frt. Fejérváry Géza 1 frt. Klainik 1 frt. Sánta 1 frt. Imrey 1 frt. Laky 1 frt. Torkos 1 frt. Bartuska Mihály 1 frt. Fügh Dénes 1 frt. Tantosi Sándor 1 frt. Gr. Széchenyi Imre 1 frt. Baur József 1 frt. Szemere Kálmán 1 frt. Dr. Illés Ignácz 1 frt. *Összesen 73 frt 50 krajczár.*

Az *1041.* sz. íven. Gyüjtő: Domokos Árpád. Löwy Mór 1 frt. N. N. 10 kr. Fischer Samu 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Nagy János 10 kr. Gröczer 10 kr. Schwarcz Ignácz 10 kr. Abeles Simon 10 kr. Csik 20 kr. N. N. 10 kr. Mautner Ignácz 10 kr. X. Y. 20 kr. N. N. 20 kr. Darányi Ferencz 10 kr. Nyáry 10 kr. Bramer 10 kr. Bobics 20 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. L. 10 kr. Király 10 kr. Poszer Béla 10 kr. Weisz Adolf 65 kr. Tibold Albin 50 kr. N. N. 20 kr. D. B. 20 kr. F. M. 10 kr. K. H. 10 kr. S. M. 10 kr. N. N. 20 kr. Dr. Kiss 20 kr. *Összesen 5 frt 85 kr.*

A *958.* sz. iven. Gyüjtő Bethlen Teleky Ilona grófnő. Tholnay Wesselényi Lenke 5 frt, gr. Teleky Domokosné 50 frt, br. Bulisztill Józsefné 5 frt. *Összesen 60 frt.*

A *408.* sz. iven. Kertész 50 kr., Jekelfalussy 50 kr. *Összesen 1 frt.*

A *984.* sz. iven. Szabó Sándor 1 frt, Makucz 1 frt. *Összesen 2 frt.*

A *997.* sz. iven. Horváth László 2 frt, Gyöngyös István 1 frt. *Összesen 3 frt.*

Az *1240.* sz. iven. Weissenbachen János gyüjtő. Weisenbacher János 5 frt, Pap János 1 frt, Böhm Béla 1 frt, Szalay István 50 kr., Bavella H. 1 frt, Okolicsányi L. 50 kr. Deutschberger Mór 1 frt, Salgó-Tarján község 1 frt. *Összesen 11 frt.*

Az *579.* sz. iven. Gyüjtő Pekár Károly. P János 1 frt, Sz. Ödön 5 ft, N. N. 2 frt, Pekár Károly 3 frt. *Összesen 12 frt.*

Az *1592.* sz. iven. Sréterné Okolicsányi Ilona 1 frt. *Összesen 1 frt.*

A *26.* sz. íven. Gyüjtő: Chrenka Dániel. Chrenka Dániel 3 frt. Endre 1 frt. N. N. 1 frt. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. N. N. 10 kr. Weller 10 kr. Böhm Mátyás 10 kr. Wilheim Soma 10 kr. Szegény József 15 kr. Pongrácz Lajos 10 kr. Engel Lajos 10 kr. Rozsné 10 kr. *Összesen 6 frt 5 krajczár.*

A *13551.* sz. íven. Gyüjtő: Zsigmond Piroska. Bökényi Dánie 50 kr. Bökényi Béla 30 kr. Bökényi Bella 20 kr. Pettovits Gottfried 50 kr. Zsigmond Róza 20 kr. Balázs Imréné 20 kr. Balázs Gyuláné 20 kr. Szilágyiné 1 frt. S. István 1 frt. Széles Antalné 50 kr. Kabina Jánosné 1 frt. Gröller Györgyné 40 kr. *Összesen 6 frt.*

A *17191.* sz. íven. Gyüjtő: Bökényi Dániel. Mihálka László 80 kr. Petrovits Lajos 40 kr. Baternayné 20 kr. Baternay Imréné 20 kr. Kádas István 20 kr. Cseresnyésné 40 kr. Zsigmond Klára 20 kr. Breznay Lajos

20 kr. Sándor Józsa 20 kr. Szabó Florentina 1 frt. Lukács Eszter 20 kr. *Összesen 4 frt.*

Az *1589.* sz. íven. Lényey Irma 2 frt. *Összesen 2 frt.*

A *880.* sz. íven. Gyüjtő: Dusóczky Károlyné. Lángh Béláné 2 frt. Hanzély János 1 frt. *Összesen 3 frt.*

A *904.* sz. íven. Gyüjtő: Pilder Mária. Nagy László 2 frt. Barbácsy Etelka 1 frt. *Összesen 3 frt.*

Az *1738.* sz. íven. Miller Anna *1 frt.*

A *964.* sz. íven. Gyüjtő: Fülöpné Sargavy Erzsébet. Thamássy Ilona 2 frt. Niepel Gizela 2 frt. Sulyok Gizela 2 frt. *Összesen 6 frt.*

Az *1648.* sz. íven. Szabó Jenőné *1 frt.*

Az *1456.* sz. íven. Reményi Aranka *1 frt.*

Az *1005.* sz. íven. Hegedüs Károly *2 frt.*

Az *5728.* sz. íven. Püspöki Margit *65 kr.*

Az *1409.* sz. íven. Hentaller Elma *50 frt.*

Az *138.* sz. iven. Gyüjtő Nelter Róza. X. Y. 10 kr, B. 10 kr, M. G. 20 kr., D. 50 kr., R. F. 50 kr., V. J. 1 frt., N. N. 50 kr., G. L. 1 frt. *Összesen 3 frt 90 kr.*